

Inhoudsopgave

Inhoud	blz 1
Van de redactie	2
Grote Hoorn, een buurtschap in een schemerig verleden	3
Vijfenvestig jaar geleden	5
De gezusters Hagedoorn en andere verhalen 4	11
Vrouw Snakenborg	15
Van sneeuw moet je huilen	18
Folkert de Boer, "gele rijder, pechbestrijder"	21
Een leven lang kapper	26
Colofon	32

Samenstelling en eindredactie:
Jan van der Veen

Lay-out:
Lyda van Rijt

Het logo van Heemkundekring Vredewold-West, naar ontwerp van H. Dullink, heeft betrekking op het gebied waarin onze dorpen liggen. De gegolfde lijnen onderin geven de vele watertjes aan die in dit gebied stromen en gestroomd hebben. Ook hebben ze betrekking op Mar-heim, gemeente grenzend aan water. De gebogen lijn is een Typha Latifolia oftewel een Grote Lisdodde, in de volksmond ook wel tourebout of rietsigaar genoemd. Deze plant komt in ons gebied veel voor en is kenmerkend.

Van de redactie

Het doorvertellen van de geschiedenis was tot begin 19e eeuw een normale manier van vastleggen van geschiedschrijving. Daarna werden andere methoden van historisch onderzoek belangrijker. Het duurde tot de tweede helft van de vorige eeuw dat mondelinge overlevering weer een vooraanstaande plaats kreeg. Naast beschrijving van adel, politici, krijgsheren, helden, enz. werd het verhaal van de “gewone man” (arbeiders, boeren) steeds belangrijker.

Achter statistieken, grafieken en daden van bovengenoemde leiders spelen zich vaak geschiedenissen af die een aardig inzicht geven over het wel en wee in het dagelijks leven, een tijd waar jongeren zich maar moeilijk een voorstelling van kunnen maken. In deze uitgave van het *Olde Guet* besteden we veel aandacht aan die “gewone man”.

In verband met het herdenken van 70 jaar bevrijding van Nederlands-Indië geeft Tony Simon uit Marum een impressie van zijn jeugd in Bandoeng en van de kennismaking met het koude Nederland, de situatie van de “gewone man” dus.

Het verhaal over Vrouw Snakenborg heeft Martje Grondsma ertoe gebracht het door haar opgetekende verhaal van mevrouw Sikkema, een tijdgenoot, te sturen. Samen met Geert Braam heeft zij de levensloop van deze vrouw uitgezocht en aan het interview toegevoegd.

Henri Besselink voegt weer enkele belevenissen toe aan zijn verhalen zoals hij ze in zijn jeugd heeft beleefd.

Geert Braam gaat verder met zijn interview met wegenwacht Folkert de Boer en heeft inmiddels ook het verhaal van de oudste kapper van Marum, Wobbe Ausma uitgewerkt.

Dit jaar werd een begin gemaakt met het nieuwe centrumplan van Marum. Er werd een doorbraak gemaakt van de Hoornweg ter hoogte van de Lindsterlaan naar de Raadhuisstraat, de zogenaamde bypass. Inwoners werden uitgenodigd een naam te bedenken. Op vrijdag 5 juni werd het naambord onthuld. De naam is geworden Grote Hoorn, bedacht door Berend Kingma. De historische verklaring geeft hij weer in deze uitgave.

Soms moet je boekenkasten wel eens nalopen om te kijken of er weer ruimte gemaakt kan worden voor nieuwe boeken. Dan komen er wel eens exemplaren tevoorschijn die uitnodigen tot herlezen. Zo kwam bijvoorbeeld een rapport van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten tevoorschijn waarin onderzoek gedaan is ten behoeve van een regionaal ontwikkelingsprogramma voor het Zuidelijk Westerkwartier. Een rapport uit 1971. Een gedegen rapport, dat begint met een overzicht van de maatschappelijke ontwikkeling in het algemeen. Dan volgt de maatschappelijke realiteit in en rond het ZWK, gevolgd door een globale verkenning van de toekomstmogelijkheden van het gebied. Hier het eerste deel met een beschrijving van de ontwikkelingen in de jaren 60 – 70.

Toch wel interessant om eens te kijken wat, na ruim 45 jaar, van die aanbevelingen waargemaakt kon worden.

De redactie wenst u weer veel leesplezier.

Jan van der Veen

Grote Hoorn, een buurtschap in een schemerig verleden

Berend Kingma

De naam Grote Hoorn wordt weer zichtbaar bij de onthulling van het straatnaambord in het centrum van Marum. Een naam die 200 jaar geleden voor het eerst werd vermeld in de notulen van de raad van Marum in 1813. Voor die tijd zijn er geen aanwijzingen te vinden en in het schoolmeestersrapport van 1828 noemt de verslaggevende hoofdonderwijzer de buurtschappen Malyk, De Linde, De Wilp, De Haar en Driemunt of Triemunt. De buurtschap Grote Hoorn kent hij blijkbaar niet.

Voor 1808 kende de provincie Groningen geen plattelandsgemeentebesturen. Burgerlijke functies zoals onderhoud van paden en verlichting, onderhoud en bediening van de brandspuit en dat soort zaken werden min of meer geregeld door de plaatselijke kerken. Ook onderwijs en armenzorg vielen daaronder. Naast de kerkelijke regelingen was er het zogenaamde “Noaberschap”, de noaberplicht bij rouw en trouw, geboorte en niet onbelangrijk, de burenhulp. Die werd verleend bij drukke werkzaamheden, zoals de oogst, en bij calamiteiten. Waarschijnlijk is de raad van Marum in 1813 uitgegaan van dit gegeven, de plaatselijke gangbare verdeling in buurten van het uitgestrekte kerspel Marum. Hoe het een en ander in zijn werk ging wat betreft de regelingen van de plaatselijke kerken, daarvan is niet zoveel bekend. Kerkbesturen waren niet erg “bewaarderig”. Veel notulen van vergaderingen en andere stukken zijn verloren gegaan.

Het onthulde bord met v.l.n.r. wethouder Jan Vos, bedenker van de naam Berend Kingma en Alette Alkema, voorzitter van de Ondernemers Vereniging Marum

De gemeente Marum in 1860

Ligging van Grote Hoorn

Waar de buurtschap lag, wordt beschreven in twee boeken. In “Vlijtige armoede en tonnen gouds” schrijven de auteurs J. en H.J. Boerema op pagina 290: *Dit is een buurt aansluitend bij Uithuisem tot aan de Lindsterlaan. De huizen stonden aan weerszijden van de weg.* W.T. Vleer geeft in zijn boek: “Gemeente Marum door de eeuwen heen” op bladzijde 34 een nauwkeuriger aanduiding: *De Grote Hoorn had in 1812 geen nieuwe woningen. De 14 huizen waren gelegen tussen de Lindsterlaan, Molenstraat en de Raadhuisstraat.*

Betekenis van de naam

Bij velen zal bij het verklaren van de betekenis de fantasie gaan werken. Persoonlijk ga ik uit van de taal zoals die omstreeks 1800 in Marum werd gesproken. Het schoolmeestersrapport van 1828 zegt daarover het volgende: *“Sommige woorden en volzinnen zuiver Nederduitsch, doch algemeen Groningers met de Vriesche landtaal gemengd.”*

Hoorn is een afleiding van “Hornic”, de oorspronkelijke middeleeuwse vorm, die “hoek” betekent, ofwel “liggend in een hoek”. Bijvoorbeeld een hoek in een moeras, in het veen, in de zee, enz. In deze betekenis komt het woord veel voor in samenstellingen van plaatsnamen in Duitsland, Nederland en Engeland. Hoorn wordt in het Fries uitgesproken als “hoorn”, in het Nederduitsch als “horn” en in het West-Fries als “hoarn”.¹ Ook het gebruik van het land kan een motivatie zijn om het gebied de naam te geven.

Het gebruik van de naam Horne of Hoorn was voor 1800 niet onbekend in en om Marum. Het archief Borg Nienoord bevat een aankondigingsbriefje, gedateerd 1621 februari, van de verkoop van het bos de Horne onder Marum en van de uitbesteding van het graven van een sloot te Malijck onder Marum. Zo werd een perceel land van de Nederlands Hervormde Kerk, nabij de Schipsloot onder Nuis, “kerkehoorn” genoemd. Deze naam komt reeds voor in een opsomming van de eigendommen van de kerk in 1773 en is nog steeds in gebruik.

Het besluit van de raad van Marum, op 10 februari 1813, naar aanleiding van een verzoek van de regering om *“zijne Majesteit geschenken toe te brengen”* in de vorm van beste paarden, leverde nogal wat commotie op. De besmettelijke ziekte droes (kwade droes)² deed de ronde met alle gevolgen van dien. Daarom kon men ook niet voldoen aan de vraag.

Maar om in de toekomst beter te kunnen inspelen op dergelijke verzoeken, werd bij raadsbesluit het kerspel Marum verdeelt in acht buurten, waaronder de Grote Hoorn. Zowel in het gebied van de

Grote Hoorn als dat van de Kleine Hoorn lagen bezittingen van de kerk. De raad heeft de naamgeving toegepast, naar aanleiding van het gebruik van het land. Toch zijn deze namen niet ingeburgerd bij de inwoners van Marum en zijn ze weer snel in de vergetelheid geraakt. Zelfs in 1828 werd de naam, zoals hierboven beschreven, al niet meer genoemd.

Ruim 200 jaar na het raadsbesluit van 10 februari 1813 heeft de naam Grote Hoorn zijn rechthebbende plaats teruggekregen in het hart van de buurtschap Grote Hoorn.

¹ Zie voor uitspraak: nl.forvo.com/word/hoorn

² Kwade droes is een ontsteking van het neusslijmvlies bij een paard, die ook besmettelijk is voor de mens.

Vijfenvertig jaar geleden

Jan van der Veen

Regeren is vooruit zien.

Ook de besturen van de, toen nog, vier gemeenten in het Zuidelijk Westerkwartier (Leek, Marum, Grootegast en Oldekerk) waren die mening in de zestiger jaren van de vorige eeuw toegedaan. Om enig inzicht te krijgen in de processen, die oorzaak waren van een snel veranderende maatschappij, werd omstreeks 1970 een onderzoek gedaan om voor de nabije toekomst een regionaal ontwikkelingsplan te maken voor het Zuidelijk Westerkwartier. Ik zal het rapport in drie delen samenvatten. In dit artikel een analyse van maatschappelijke processen en structuren in het algemeen. Dan een samenvatting die gekoppeld is aan de situatie in het ZWK en tot slot, de mogelijke ontwikkelingen voor het ZWK. Misschien kan er dan nog een artikel gewijd worden aan het resultaat dat is bereikt na 45 jaar, waarin zowel successen als missers aan de orde kunnen komen.

Het rapport begint met een algemene inleiding. Achter het bereiken van doeleinden zit een hele theoretische beschouwing, die ik in een korte versie weergeef. Er wordt, in wollige ambtelijke taal, een overzicht gegeven van de processen die al die veranderingen in onze samenleving teweegbrengen. Uit de resultaten van het onderzoek heb ik de gegevens van de gemeente Marum gevist, die in een volgend artikel vermeld worden.

Het rapport is samengesteld door drs. J. G. Groenendijk en drs. J. Woldendorp beide in dienst van de vereniging voor Nederlandse gemeenten en is in 1971 verschenen.

Geconstateerd wordt dat de maatschappij zich snel ontwikkelt en dus verandert. De samenstellers geven in grote lijnen aan wat de belangrijkste oorzaken van die veranderingen zijn. De bevolking bestaat uit verschillende groepen en categorieën en die ontwikkelen allen een eigen waarden- en gedragspatroon. Genoemd worden: Bejaarden, jongeren, werkende jeugd, culturele, kerkelijke, politieke en sociale groeperingen. Elk van deze groepen stelt eigen eisen wat betreft inrichting van de samenleving en de beschikbare ruimte. Maar omdat elke groep/categorie

eigen wensen en eisen heeft, worden ze beperkt, doorkruist en zelfs uitgesloten door dat wat andere groepen wensen. Met andere woorden, je kunt niet altijd je zin krijgen.

De groei van de steden wordt genoemd. Een gevolg daarvan is dat het stedelijk leefpatroon steeds meer terrein wint. Er ontwikkelt zich een levendig patroon van differentiatie, specialisatie, afstandelijkheid en mobiliteit. Technologische ontwikkelingen spelen een belangrijke rol in het maatschappelijk leven. Specifieke kwaliteiten van het individu krijgen een steeds belangrijker rol, terwijl

De 'verstedelijking' van Marum.

De voormalige Rabobank op de plaats waar destijds de boerderij van de familie Bos stond.

Kleine speciaalzaak

iemands afkomst en/of rijkdom meer en meer naar de achtergrond verdwijnt. Eén van de ontwikkelingen is het ontstaan van steeds nieuwe specialisaties. Een gevolg daarvan is, dat men steeds afhankelijker wordt van elkaar. Leerde je vroeger een vak in z'n totaliteit, de huidige opleidingen richten zich steeds meer op een onderdeel van het beroep. Het resultaat van dit proces is dat het samenhangende maatschappelijk gebeuren ingewikkelder wordt. In die toenemende ingewikkeldheid kunnen we twee belangrijke aspecten onderscheiden:

1. Voor veel mensen wordt het maatschappelijk gebeuren steeds onbegrijpelijker, waardoor een steeds machtelozer gevoel ontstaat.
2. Door de toenemende ingewikkeldheid van de processen wordt dat wat in de maatschappij gebeurt zeer kwetsbaar. Eén niet-werkend radertje kan een heel systeem plat leggen.

Van het aanpassingsvermogen wordt steeds meer gevergd door de voortgang van de veranderingen en de snelheid waarmee dat gepaard gaat. Status, positie, kennis of kunde ondervinden regelmatig een herwaardering.

Vertrouwde structuren worden meer en meer aangetast. Processen worden belangrijker gevonden. Voor veel individuen en groepen, die minder toegerust zijn met kennis, betekenen deze ontwikkelingen spanningen en aanpassingsmoeilijkheden. Is voorbeeld wordt gegeven de openheid in de moderne samenlevingsverbanden. Er is bijvoorbeeld een grotere scheiding in de privé- en openbare sfeer in het gezin dan vroeger.

Dorp, buurt en wijk verliezen hun dominerende betekenis in de integratie van haar bewoners. De gevoelens van saamhorigheid verdwijnen. De keuze in het leggen van contacten, zowel zakelijk als in de privésfeer, wordt zakelijker. Met andere woorden, men kiest z'n relaties ook buiten de oude structuren. De schrijvers geven wel aan dat bovengestane een algemene opinie is. Op kinderen, huisvrouwen en bejaarden (ouden van dagen in de tekst) is dit patroon minder van toepassing. (Dit rapport is dus 45 jaar geleden geschreven. Dit deel van de tekst zou wat bovengenoemde groepen betreft nu herschreven moeten worden. V.d.V)

Het aantal relaties in een mensenleven, dat men nu legt, neemt dus toe. We krijgen het drukker, hebben te maken met veel meer sociale rollen, zowel privé als zakelijk. Veel van de contacten zijn vluchtig en wisselend, maar dat wil niet zeggen dat ze oppervlakkig zijn. Een kortdurende betrokkenheid bij een project kan zeer intensief zijn. De emotionele betrokkenheid blijft wel, maar wordt geringer, omdat het functionele karakter belangrijker wordt. Daarbij komt ook dat door de toenemende mobiliteit de samenstelling van de bevolking van steden en dorpen verandert.

De veranderende sociale en economische achtergrond van de bevolking zorgt er dan ook voor dat afnemende belangstelling voor acties in een buurt een steeds grotere zorg wordt. De samenstellers omschrijven dat als: *belangstellings- en actievelden die elkaar steeds minder dekken*. Ook dit is een voorbeeld van minder emotie en meer zakelijkheid.

De burger heeft steeds meer behoefte aan meer variatie en kwantiteit, en meer kwaliteit. Ook vraagt hij om meer en betere voorzieningen, liefst op niet al te grote afstand van de woning. Maar, voor het opzetten van een voorziening moet je wel "draagvlak" hebben en voor het goed functioneren van de voorziening moet dat draagvlak flink groot zijn. En ook hier spelen de voortdurende maatschappelijke veranderingen een grote rol. Tussen de behoefte en het optimaal functioneren ontstaat een spanningsveld. Als voorbeeld wordt genoemd de buurtwinkel tegenover de supermarkt en de gespecialiseerde kwaliteitszaak. Om te renderen hebben zaken een groot aantal klanten nodig en als die niet bij elkaar wonen, dan moet het gebied om te leveren groter zijn. Bij dat laatste moet de burger dus in staat zijn de voorziening te bezoeken. Dat kan door de toegenomen welvaart en mobiliteit, maar je moet er wel de mogelijkheid voor scheppen.

Van dat almaar groter wordende gebied, waarin de mens leeft en werkt, wordt ook nog gezegd dat het niet aaneengesloten is. Werken, verzorging, recreatie liggen als losse punten op korte of gro-

tere afstand van de directe omgeving. Een meer begeerd toekomstperspectief is, volgens de schrijvers, het streven naar verhoging van het welzijn.

De veelvormigheid en de snelheid waarmee onze samenleving zich ontwikkelt, heeft ook een negatieve invloed. Er ontstaan meer conflicten en de belangen veranderen regelmatig. De gevolgen zijn, dat de samenleving kwetsbaarder wordt en steeds moeilijker te overzien. Het lijkt er ook op dat het aantal doeleinden dat men wil bereiken oneindig is, maar er is een eindigheid aan de middelen: geld, ruimte en macht. Dat houdt in dat de overheid als hoedster van het algemeen belang en als neutrale(?) instantie steeds meer zal moeten ingrijpen. Zij moet dus optreden als scheidsrechter en ingrijpen als er tijdens de voortgang van een project geen rekening wordt gehouden met alle maatschappelijke onderdelen die erbij betrokken zijn. Ook heeft de overheid een taak in het coördineren van de processen en het stimuleren ervan.

Wel wordt aangegeven dat de rol van de overheid terughoudend en bescheiden moet zijn. Er moet een optimale keuzevrijheid voor de burger zijn. En aangezien we in een flexibele en dynamische maatschappij leven, moet er gelegenheid zijn voor verandering, aanpassing en herwaardering. Dus geen eindoplossing, waarmee we later weer problemen krijgen. Dat heeft grote consequenties voor het ontwerpen van een ontwikkelingsprogramma. De mens heeft immers z'n ontwikkelingsgebied vergroot en elders mogelijkheden gekregen. Bij het maken van bijvoorbeeld welzijnsprogramma's moet je dan ook kijken naar de mogelijkheden en de bereikbaarheid van projecten elders. Het kleine Z.W.K. ligt wel heel erg binnen de invloedssfeer van de stad Groningen met al zijn voorzieningen.

Conclusie van de theorie zoals hierboven beschreven: Als je een ontwikkelingsprogramma wilt maken voor het Z.W.K. moet je eerst een grondige studie maken van je eigen situatie, die analyseren en goed evalueren.

De bovenstaande theoretische verschijnselen worden vervolgens besproken in een schema. Uitgegaan wordt vanuit de bevolking en vanuit organisatiestructuren. De bevolking wordt bekeken vanuit het individu en vanuit groepen. Met de structuren bedoelt men bedrijven, winkels, scholen, sportvoorzieningen enz. Maar deze methode heeft alleen zin, zeggen de samenstellers, als de onderlinge samenhang ermee duidelijk wordt gemaakt.

De schrijvers gaan uit van het volgende schema:

a. De demografie

D.w.z. de opbouw van de bevolking in het gebied. Punt van zorg is de vergrijzing, per wijk en soms een heel dorp of zelfs een hele gemeente. Ook de daling van het aantal geboortes en die van de huwelijksleeftijd zijn bepalend voor toekomstig beleid op bijvoorbeeld de woonsituatie.

De oudste nieuwbouw van Marum

b. Het wonen.

Door het wegvallen van oude verbanden die vervangen zijn door een ingewikkelder en instabieler buitenwereld is de eigen woning steeds meer het centrum van leven geworden. Comfort wordt steeds belangrijker. Men hecht meer en meer aan privacy, wat met zich meebrengt dat men de voorkeur geeft aan een ééngesinswoning. Ook vindt er "gezinsverdunding" plaats. Kinderen die volwassen zijn, maar nog alleenstaand, zoeken woonruimte, evenals oudere mensen die vroeger bij de kinderen bleven inwonen.

Er worden ook specifieke wooneisen gesteld zoals bijvoorbeeld aangepaste huizen.

1. De samenleving stelt twee eisen:
Een zo groot mogelijke variatie in woningtypen en woonmilieus.
2. Het bieden van een zo gevarieerd mogelijk pakket voorzieningen en publieke ruimten.

De voorkeur gaat uit naar samenwonen van sociaal min of meer gelijken. Dus het verdient aanbeveling woongebieden te creëren van gelijke huur- of prijsklasse. Ook de inrichting van het woonmilieu vraagt aandacht wat betreft voorzieningen. Hier lopen we al tegen een beperking aan, want de kosten van deze voorzieningen zullen worden doorberekend in de grondprijs. Maar de Nederlander is, ondanks de hoge eisen, toch niet bereid aan zijn woongenot een groter deel van zijn inkomen te besteden.

c. Het werken.

Hier wordt bedoeld de arbeidsbehoeften van de mens. Het werk is sterk veranderd en zal blijven veranderen. De arbeidsduur wordt korter en dus is er meer vrije tijd, er zijn meer specialismen en de automatisering neemt toe. Gevolgen: Functies en beroepen verdwijnen of krijgen een andere inhoud. De levenslange baan bij één bedrijf zal meer en meer vervangen worden door banen bij verschillende bedrijven. Zelfs binnen een bedrijf zal vaak van functie worden gewisseld. Dat betekent dat er veel her- en bijscholingsmogelijkheden aanwezig moeten zijn, die, vanuit de woning, binnen aanvaardbare tijd te bereiken zijn. Het aantal hoger gekwalificeerde arbeidsplaatsen zal groter moeten worden, omdat een groeiend deel van de bevolking een gespecialiseerde opleiding volgt of heeft gevolgd. Het aantal arbeidsplaatsen voor bepaalde traditionele bedrijfstakken zal afnemen. Ze vragen een naar verhouding bescheiden opleidingsniveau en hebben weinig promotiemogelijkheden. Ook zal het percentage van de beroepsbevolking op de totale bevolking afnemen, omdat de leerplichtige leeftijd verhoogd wordt, de pensioengerechtigde leeftijd zal dalen en de arbeidstijd zal korter worden. Met inschakeling van gehuwde vrouwen kan dat dalende percentage gecorrigeerd wor-

den. Zij zorgen voor een verbetering van het gezinsinkomen. Ook is er behoefte aan een eigen maatschappelijke positie

d. Het werken,

maar dan bekeken vanuit de hoek productie-huishoudens. De arbeidsproductiviteit zal toenemen om de welvaartsstijging te kunnen voortzetten. Dan kan de groei van de particuliere consumptiemogelijkheden doorgaan. En het aantal bestedingen in de collectieve sfeer kan toenemen. De schrijvers geven aan dat elke regio naar vermogen moet bijdragen. Daar is dan een grote arbeidsmarkt voor nodig in verband met bijvoorbeeld nieuwe technische ontwikkelingen, sanering, inkrimping, fusies, enz.. De arbeidsmarkt moet dus een grote spreiding hebben om al deze schommelingen te kunnen opvangen. Het vormen van een dergelijke grote arbeidsmarkt zal een kwestie van lange adem zijn in de gebieden waar nog veel mensen werkzaam zijn in traditionele bedrijfstakken. Veel al aanwezige bedrijven, die willen uitbreiden, zullen dan ook een beroep doen op buitenlandse arbeiders.

Problemen in de kwestie van vraag en aanbod zijn:

1. De aard van de sociale wetgeving, waardoor de bereidheid tot omscholing vrij gering is.
2. De onbekendheid met en de vrees voor nieuwe ontwikkelingen.
3. Veel mensen zijn niet bereid om over grotere afstanden te pendelen. Er wordt in het rapport dan ook aangedrongen op onderzoek, voorlichting en begeleiding.

De overheid moet beleid maken om een drietal redenen:

1. Er zal meer geproduceerd worden.
2. De arbeidsproductiviteit zal verder stijgen.
3. Er zal minder reëel loon beschikbaar zijn door een toenemende belasting- en premiedruk.

De snelgroeiende secundaire sector (nijverheid) ving altijd de afvloeiende krachten uit de landbouw op, maar de laatste jaren stagneert de groei in die sector. De tertiaire sector (diensten) zal de groei van de werkgelegenheid overnemen, maar hier schuilt het gevaar van afremming door me-

chanisering en automatisering in de administratieve sector. Daar staat wel tegenover dat in de maatschappelijke dienstverlening (medisch, sociaal-medisch, onderwijs, enz.) de werkgelegenheid zal toenemen. Maar daar wordt wel een hogere opleiding voor gevraagd: research, management, communicatie, informatieverwerking en dat soort zaken.

Structuurverandering, intensivering, specialisatie en andere modernisering en andere modernisering en andere modernisering zullen op de landbouw grote effecten hebben. Ook al zal het z.g. "Plan Mansholt" niet worden uitgevoerd. Lasten zullen stijgen door meer investeringen. Er zal een hogere scholingsgraad gevraagd worden als gevolg van voortschrijdende teelttechnieken. Men vreest voor ongunstige arbeidstijden en-omstandigheden die, wordt voorspelt, zullen leiden tot onaanvaardbare leefsituaties voor de ondernemer.

Ook de marktwerking speelt een rol in dit geheel. Het aanbod van één product op een bepaald tijdstip, de ontwikkeling binnen de Euromarkt en productie op een gunstiger plaats zullen voor problemen zorgen. Als de markt zich gunstiger ontwikkelt, hebben we met andere factoren te maken, intensivering in de landbouwsector van klein-bedrijven, zoals glastuinbouw en pluimveebedrijven en het ontstaan van groot-bedrijven. Die kunnen met grote afnemers leverantiecontract afsluiten.

Er zijn een aantal factoren die in dit proces een doorslag kunnen geven. De arbeidsmarkt toont een dynamiek van verschuivingen, inkrimping en uitbreiding van arbeidsplaatsen. Hier wordt een organisatie vereist die de veranderingen kan opvangen zonder dat kwaliteit en kwantiteit er onder lijden.

Van groot belang is ook een goede communicatie met de afzetmarkt, met verwante bedrijven of instellingen, met dienstverlenende instanties en met de overheid. Dan is er ook een goede bereikbaarheid nodig voor goederen, personen en afzetmarkt. Voor de bedrijven betekent dit de noodzaak van een gunstige ligging ten opzichte van verkeers-

wegen. Voor een aantal bedrijven zijn ook vaarwegen belangrijk. Op ruimtelijk gebied spelen uitbreidingsmogelijkheden en de kosten, die daar bij horen, een belangrijke rol. Er wordt aangegeven dat het dichtsliben van West-Nederland gunstige condities biedt voor de rest van het land.

In het rapport worden ook de sociaal-psychologische factoren genoemd. Dan moet men denken aan de houding en de mentaliteit van overheid en bevolking tegenover bepaalde bedrijven. Ook de beeldvorming speelt een rol bij vestigingsplaatsen. Er zijn plaatsen met statusverhoging (b.v. de Amsterdamse grachten), maar ook opvattingen over de arbeidsmentaliteit in bepaalde gebieden. De schrijvers merken bij dit punt op dat bedrijfsvestigingen niet altijd op rationele gronden plaatsvinden. Emoties spelen ook een grote rol.

Het opzetten van nieuwe bedrijven of het uitbreiden ervan vraagt veel gebiedsruimte. Voor de toekomst zullen daarvoor bestemde terreinen dan ook een eind van de bebouwde kom aangelegd moeten worden om dat mogelijk te maken. Voor bepaalde sectoren in de dienstensector wordt echter de voorkeur gegeven aan een gebied dat dicht tegen de bebouwde kom aanligt. De aanwezigheid van een voorziening is altijd gebonden aan de mate van gebruik en de

economische haalbaarheid. En, of het nu een commerciële of een door de overheid tot stand gebruikte voorziening is, is om het even. Bij het opzetten moet altijd uitgegaan worden van dit gegeven. Daarvoor kan men de gegevens die in de Tweede Nota voor de Ruimtelijke Ordening gebruiken. Daarin wordt uitgegaan van:

- a. dorps – respectievelijk regionaal niveau,
- b. het klein – stedelijk niveau,
- c. het stedelijk niveau,
- d. het landsdelige respectievelijk metropolitaine niveau.

De schrijvers geven aan dat in een dergelijk centrum ontmoeting, creativiteit, cultuur en vorming aan bod moeten komen, naast de zakelijke dienstverlening zoals de detailhandel, het onderwijs, de medische en maatschappelijke zorg en de sociaal-culturele voorzieningen.

Al deze verschillende elementen in de samenleving leggen dus beslag op de ruimte. Maar ook hier is sprake van beperking. De beschikbaarheid van de te besteden ruimte is niet onbeperkt. Eenmaal bebouwde ruimte kan slechts tegen hoge kosten opnieuw geschikt gemaakt worden.

Een goede toekomstvisie van de overheid is dus onontbeerlijk om een en ander in goede banen te leiden.

Eén van de voorzieningen

De gezusters Hagedoorn en andere verhalen 4

Henri C. Besselink

Gefoemel

Tegenwoordig hebben we apps en Facebook om met elkaar contact te hebben. Dat was begin 1900 natuurlijk heel anders. In die tijd werden briefjes geschreven als je iets wilde meedelen. En die werden soms ook verstuurd. Namelijk liefdesbrieven. Nou ja, briefjes in dit geval. Mijn latere oma, Froukje geheten, was tijdelijk hulp in de huishouding bij de familie Hut in Nuis. Er was ziekte, of iemand overleden, dat vertelt het verhaal niet meer. Maar af en toe moest ze toch naar haar ouderlijk huis in Sebaldeburen. En dat ging per fiets. Ze vertelde dat ze met haar fiets over de trambaan moest met fietstassen vol met aardappels. Maar door de schok over de rails scheurde een van de fietstassen en rolden de aardappels over de weg, zoals ze het zo mooi kon vertellen. “Doar gingn de eerpels. Hoempel, foempel, foempel.” Dat was altijd zó komisch als ze dat weer aan ons vertelde, hoe dat vroeger ging. Maar wat ze niet vertelde, is dat ze ook briefjes schreef aan haar geliefde, later mijn opa. En dat opa ook briefjes terug schreef aan haar. Ontroerend en beleefd en vol respect en verwachting, zo schreef men elkaar. Ze zijn nu een verslag van lang vervlogen tijden. Het gefoempel veranderde in voemeln (vrijen) nadat ze getrouwd waren. Er kwamen drie dochters en een aantal klein-, achterklein- en achterachterkleinkinderen.

Koude oorlog

De tijd van de koude oorlog – 1965. Een enkele keer ging mijn moeder op pad overdag, maar dat moest tussen eten maken en melken in. Naar de Hamrik. En dan niet naar het weiland, maar om te oefenen wat je moest doen als er een atoombom viel. Men dacht toen nog dat je je daar preventief tegen kon beschermen. Bij haar vriendin M.W. was de bijeenkomst. En ik moest ook mee, want er was geen oppas voor mij. Er hing een grote landkaart aan de bedsteedeur en er waren verscheidene dames verzameld. Het leek allemaal heel ernstig in beginsel. Maar naar gelang de middag vorderde en de bom was gevallen zat iedereen te gieren van het lachen. Wat trouwens ook het beste middel is om eraan te ontsnappen. Maar een advocaatje met slagroom hielp ook. Vlak voordat de koeien gemolken moesten worden, was het afgelopen en fietsten we snel naar huis. Vanaf dat moment begon ik te dromen over een atoombom op Drachten, wat vanuit ons huis bijna te zien was. Ik zag allemaal industrie oprukken tot vlak voor ons huis. Totdat ik wakker werd en alles weer normaal leek. Geen bom op Drachten, maar het is explosief gegroeid. En de industrie is opgerukt tot vlak voor de ramen van de boerderij.

Begrijpt u wel?

Vroeger ging alles anders. Dat is een veel gehoorde kreet. Maar dat is ook zo. Om aan kleding te komen kocht je stof om iets van te maken of te laten maken. Zo ook mijn moeder die een jurk wilde laten maken bij Oalle Gepke. Ze woonde in de Holtwal. Ze werd altijd aangehaald als degene die door haar geloof behouden was. Altijd als ik iets niet goed vond of zeurde, werd zij aangehaald als toonbeeld van godsvrucht en doorzettingsvermogen. Het bleek dat ze kaal werd en dat vond ze vreselijk. Maar steeds bad ze tot God om haar haar weer terug te krijgen. En zo geschiede: ze kreeg weer haar en werd niet kaal. Mijn moeder heeft nog heel wat jurkjes laten maken en vertelde altijd opnieuw het verhaal waar kracht van uit ging. Ook het tegendeel speelde zich af. Bijgeloof, dat mocht je niet hebben, maar was ook wijd verbreid. Onze oude buurvrouw, die ik nooit gekend heb omdat ze al was overleden, bezat een gave. Oalle Baay. Men zei dat als er een zwerm bijen over kwam en in de boom hing, dat ze dan zo'n heel volk kon bezweren door een soort formule uit te spreken. En dat werkte. De bijen belandden dan in een korf. Op aandringen van mijn moeder, hoe ze dat deed, kwam

er een ontwijkend antwoord en zei de oude vrouw, dat ze dat niet door mocht vertellen. Zodoende had mijn moeder altijd een voorbeeld bij de hand, hoe te handelen bij ongelof. Want alles draaide om blindelings te gehoorzamen aan kerk en staat en gezag. Totdat Sinterklaas kwam, dan viel ze door de mand. Mijn vader was katholiek en mijn moeder gereformeerd. Twee geloven op één kussen, daar slaapt de duivel tussen.

Het medicijn

Voorjaar. Alles groen en sappig. Blauwe lucht. Feest! Kalfjes in de wei. Alles zo onge-rept. Maar kalfjes moeten melk en dronken niet bij de moeder. Daarom kregen ze melk, eerst uit een emmer en laten uit een gezamenlijke trog. Niet alle jonge dieren groeiden op zonder problemen. Sommige kalfjes werden zó ziek dat niets meer hielp. Ze kregen een dodelijke diarree. Zelfs de dierenarts kon geen hulp bieden. Maar volgens oud recept moest je de schors van een twee-jarige eikentak afschillen en in een emmer water weken. Dat was het recept van een buurman. Heel oud en vergeten was het. Dit zwarte gifwater moest het kalf drinken en daarna kon het beter worden. De schil was roze aan de binnenkant en het water helder. Na een nacht te hebben gestaan was het water zwart. Dit moest in een fles vermengd met melk, met bovenop een grote speen. Eén kalf was al dood. Maar de andere kalfjes, die het medicijn kregen, werden beter en het leek een wonder. De natuur heeft overal middelen voor. Als je maar weet, waar te zoeken. Misschien had ik het ook moeten drinken toen ik paratyfus had. Maar niemand wist van dit recept. Veertien dagen had ik tussen hemel en aarde gezweefd en alle sterren en planeten bezocht. Daarom wilde ik graag dat de kalfjes beter werden. Want ik gunde geen mens of dier zoiets verschrikkelijks. Misschien moest ik dieren-arts worden. Om te beginnen vroeg ik een scheikundedoos voor mijn verjaardag. En na vele proeven in verschillende flesjes had ik een nieuw medicijn uitgevonden. Je moest het opdrinken. Het hielp tegen alle kwalen. Voordat ik het kon testen was er een probleem: ik was onzichtbaar geworden, zodat niemand mij zou geloven, dat het werkte.

De vloek

De geraniums schoven haast onzichtbaar een beetje opzij in de vensterbank van het oude huisje. Mijn moeder droeg lipstick en naadnylons. Nadat ze had gevraagd aan mij, of dat wel kon, zie ik: "Ja, natuurlijk". Dat was in de ogen van onze oude burens een doodzonde. Onbespreekbaar. Aan de hand van mijn moeder wandelend liep ik mee naar de bushalte. Het huisje staarde ons na. Ik voelde ogen in m'n rug prikken. Onze buurvrouw was niets gewend en zag al snel het hoerige in zeer normale zaken. Altijd en overal waren onzichtbare ogen. En die ogen zagen alleen wanneer iets niet goed was of niet te rijmen viel. Normaal zag je niemand, maar je wist dat alles tot in detail geregistreerd werd.

Met diezelfde ogen op ons gericht wandelden mijn broertje en ik op een keer samen naar de grote sloot bij de rijksweg. Een steile helling en een diepe sloot. Er groeide en zwom van alles in in vele kleuren en maten. "Niet zo dicht bij het water komen. Straks val je erin.", zei ik. Een tel later dreef er, zo leek het, een dode teddybeer. Het was mijn broertje. Op z'n buik dreef hij in het water en bewoog niet. De bruine jas had zich vol gezogen met water. Met veel moeite kreeg ik hem aan de kant en draaide hem opzij. Hij glimlachte en zei niets. Ik was geschrokken en boos, maar durfde niet op hem te schelden. Blij dat er niets ernstigs was gebeurd. Nu moesten we hetzelfde pad terug, langs de onzichtbare ogen. Ze zouden ons zeker verraden. Er was geen uitweg uit deze situatie. Eenmaal thuis kwam mijn moeder totaal overstuur op ons af. Mijn broertje leek een grote kikker onder al het kroos. En tota- taal doorweekt. Terwijl mijn moeder, stekelbaarsjes uit de laarzen schuddend, steeds bozer werd. Ik dacht: "Nu zal ik wel worden geprezen voor mijn heldendaad.". Maar ik belandde, alleen, op het hooi in de schuur. De boze ogen hadden me beloond met straf. Zonder lipstick was dit nooit gebeurd. God ziet alles. En de buurvrouw ook!

De strontfabriek

Heel vaak en supersnel reed mijn moeder naar haar nicht. Ze woonde alleen en als ze ziek was, dan hielpen mijn ouders haar.

Voor elk wissewasje fietste ze er naartoe en altijd langs de gemeentelijke zuiveringsinstallatie. Bij tij en ontij hees mijn moeder zich op de fiets om tussen haar drukke werkzaamheden door aan de door haar zelf opgelegde verplichtingen te voldoen. Soms ook bij donker – ze kon toch blindelings het pad vinden. Tot een keer, nadat ze haastig was vertrokken in het donker en heel laat thuis kwam met een fiets met een verbogen stuur. Ze was over de kop gevlogen omdat iemand een stuk prikkeldraad over het paadje bij de strontfabriek had gespannen. Daar hing het per ongeluk nog, nadat de schapen die er graasden, waren verweid. Het draad was precies tussen het spatbord vóór en de band terecht gekomen. Gelukkig was ze niet gewond, maar haar fiets was wel stuk. Voorheen plukte ze wel eens wat takjes forsythia als ze op bezoek ging, of iets voor zichzelf. Maar vanaf dat moment dook ze door het prikkeldraad om ter compensatie voor de geleden ellende een paar flinke bossen chrysanten te halen die daar geteeld werden. Samen zijn we een keer met een paar armen vol naar huis gegaan. Ze bloeiden lang en waren van goede kwaliteit. En je kon er ook nog van uitdelen. Als een moderne Robin Hood verspreidde ze de waar. Ze bloeiden in vele vazen. Toch zat er een luchtje aan, maar dan symbolisch.

Tante Jeltje

Een klein boerderijtje, een stookhut, een enorme kastanjeboom, aan een heel klein slingerpaadje met spierwit zand. Je kon eigenlijk niet fietsen langs het paadje, maar ook niet lopen naast de fiets. Het lag verdiept in het gras en liep naar de voordeur door een tuin met allemaal prachtige bloemen. Het huis altijd keurig op orde. Ze had alleen maar dochters. En we zaten altijd in de zijkamer. De mooie kamer werd afgeschermd door een wandje met voor de helft glas-in-loodruitjes. Haar man was boer en ze droeg altijd een schort. Achter haar dikke brillenglazen lagen waterige, licht spottende blauwe ogen. “Ik ben altijd kold”, zei ze. En: “Was ik moar wat dommer, dan voelde ik me een stuk gelukkiger.” Na een tijd niet geweest te zijn, waren we opnieuw afge-reisd en na een kopje thee (wij dronken al-

tijd koffie) kwam ze met het laatste verhaal. “Nou moest es heurn, wat ons overkomm is. Veurige week heb we de koamer verft en ok opnei behongn. Uuteinlijk moester moar een neie lamp komn. Dan was et hie-ledaal ôf. Sundagmörgn. We zittn met syn alln om’e toafel net noa de kerk en soldn soep eetn (een lekkere, volle groentesoep met gehaktballetjes). De pan ston op toafel en veurdat we wat opscheppn konn, knapte de lamp van’e zolder middn in’e pan met soep. Het vet dreef van’e muurn. Alles d’r onder. De vermicelli zat op et behang. Toen konn we weer van veurn ôf aan begunn.” Ze keek dromerig voor zich uit. “Hestoe et nooit kold?”, zei ze tegen m’n moeder. “Jim moetn gauw es weer komn. Der gebeurt ja ok nooit wat.”

De dode burgemeester

Heet. Ontzaglijk heet was het om tussen de middag naar huis te fietsen. Het kruispunt van wegen waar ik langs moest, was druk en gevaarlijk. Dit keer was het ook druk, maar dan anders. Een lijk-kist en lila bloemen doemde op uit het gras. Hij stond daar alsof het de gewoonste zaak van de wereld was. Dan, veel verderop, een lijk-wagen, zo’n grote, zwarte ouderwetse. En nóg een lijk-wagen, beiden zonder kist. En daar even verderop een ziekenwagen en nóg een ziekenauto. Daar lag wél iemand in. En politie. Heel veel politie. Maar verder geen mensen. Het verkeer werd geregeld, alleen, ik kon er niet langs en moest wachten. Ik kon niet naar huis; er was geen andere weg om thuis te komen. Het warme eten moest wachten. Ik kreeg vast straf omdat ik te laat thuis zou komen. En dan zou ik ook te laat komen op school. Wat moest ik doen? Teruggaan naar school kon ook niet. Dan werden ze thuis ongerust. Ik werd misselijk bij de aanblik van de lila bloemen. Wie lag er in die kist? Was er een ongeluk gebeurd met dodelijke afloop? Maar dan waren er nog geen bloemen. Wat is dit? Een oefening? Een wrange grap? De kist werd in de andere lijk-wagen gehesen, de bloemen erbij gefrommeld. De ziekenauto vertrok. De andere lijk-wagen bleef staan en de laatste ambulance reed weg. Nu kon ik door, maar ik lustte geen eten. Thuis vertelde ik niets. Ik zei dat ik laat

was, omdat ik straf had gekregen op school. Ik was nog misselijk en zou zo weer langs de plek moeten, elke dag weer. Ik zag elke dag in gedachten de kist weer liggen in het gras. Later hoorde ik dat het de voormalig burgemeester van Sneek was, die daar had gelegen. De lijkwagen had een botsing gekregen met een ambulance. De crematie was in Groningen. Een ongeluk met dodelijk slachtoffer dat al dood was. Was dat nu “de tweede dood” waarover een neef van mijn moeder een boek had geschreven? En dan ook nog gecremeerd worden! Wat had deze man misdaan? Duidelijk was wel dat het lot hem trof en nog eens trof. Werd ik nu deelgenoot van deze vreselijke vloek? ‘s Middags lustte ik helemaal geen eten meer en wist zeker dat ik geen burgemeester meer wilde worden en ook niet gecremeerd. Toch lag er op deze plek ook nog geluk. Maar dat is een ander verhaal.

Buurman

Ik sliep. De telefoon ging. Mijn moeder hoorde het niet; ze was in de keuken aan het koken. Het middageten: aardappels. Ik pakte de telefoon op, zei mijn naam. “Ja, het gaat om E., uw buurman. Hij is vanmorgen bij de dokter gekomen en hij zit hier dood in de wachtkamer. Wilt u uw buurvrouw even vragen, wat ze wil?” “Nou ja, ik eh, ik zal het zeggen.”, stamelde ik en ik legde de telefoon neer. Ik liep naar de keuken. De stoom van de aardappels kwam me tegemoet. “Wat is er nu weer?”, zei mijn moeder. “Tabes is dood.”, zei ik. Ze keek me ongehoorzaam aan en zei: “Hoe kom je daarbij?” Ik zei: “Ze hebben net gebeld. Hij zit dood bij de dokter in de wachtkamer.” “Nou, dan moeten we maar naar S.”. De aardappels moesten wachten. Het gas ging uit, jas aan en ik in mijn pyjama met de jas er overheen naar buurvrouw. Honderd meter was het. Het waren de langste meters die ik tot dan had afgelegd. De lijkwagen kwam er al aan voordat we nog met buurvrouw hadden kunnen praten. De auto stopte op de straat en buurman werd uitgeladen zonder dat er een deken overheen lag. Ze legde hem met baar en al op een paar stoelen in de voorkamer. Hij was nog warm. Ik aaide hem over z’n wang. Mijn vriend – de enige die ik had

– was dood en toch nog zo levend. Het was alsof ik met hem praten kon in gedachten. De kamer was koel en het was vreemd om hem hier in z’n werkkleren te zien. Ze kwamen hier nooit. Het was de “mooie kamer” en daar zat je niet, daar keek je naar. Ik keek naar hem, zo groot en lang, z’n stoppelige kin, witte haartjes, bruine huid, grote handen, z’n grove blauwe trui en Manchester broek, sokken. De klompen stonden nog bij de dokter en de fiets ook. Die moest mijn vader maar ophalen. Mijn moeder en ik gingen terug naar de aardappels en proefden niks.

Vrouw Snakenborg

Martje Grondsma

Naar aanleiding van ervaringen van mevr. Sikkema.

In de twintiger jaren liepen we een half uur om in school te komen. In die tijd zwierf daar heel vaak een oudere vrouw rond. Ze heette vrouw Snakenborg. Ze zat meestal aan de kant van de weg. Of in de rogge. Wij als kinderen bleven dan bij haar staan praten. Ze waarschuwde ons altijd dat we voorzichtig moesten zijn, dat we goed moesten oppassen, en nog zoveel dingen meer. Wij waren een groepje van tien kinderen, van de Hovinga's reed. Anderen kinderen waren bang voor haar, die liepen weg.

Het was een vrouw van een jaar of vijftig, één met heel veel kleren aan. De spullen die ze bij zich had droeg ze onder de rokken. Wij wisten toen niet, hoe het kwam dat ze daar rondzwierf.

In 1999 las mevr. Sikkema een artikel in de krant over Jan de Tippelaar. Dat herinnerde haar aan vrouw Snakenborg. Naar aanleiding daarvan heeft ze toen naar de krant geschreven of er mensen waren die vrouw Snakenborg gekend hadden. Of meer van haar wisten. Daar kreeg ze wel 80 reacties op. Brieven en veel telefoontjes. Bij de één sliep ze en bij de ander at ze.

Er waren ook boeren die gingen 's morgens hooi halen voor de koeien en dan troffen ze haar in het hooi aan. Daar had ze dan liggen slapen.

Ook waren er diverse bewoners van "Vredewold" die haar als kind gekend hebben. Samen met Geert Braam, die bij de Groninger archieven werkte heb ik het levensverhaal van vrouw Snakenborg boven tafel gehaald.

Op 3 mei 1866 is ze geboren in Westervijlwerd gemeente Middelstum, als Gezina Lutmers. Zij was de dochter van Pieter Lutmers en Hinderika ter Veer. Haar vader was tolpachter.

Gezina komt op 1 augustus in de gemeente Appingedam wonen. Ze komt dan van Delfzijl. Zij wordt dienstmeid in Tjamsweer op nummer 11. Zij trouwt op 28 juni 1884 in Appingedam met Hendrik Snakenborg. Hij is ijzersmid, evenals zijn vader. Zijn vader heet Christiaan Snakenborg en zijn moeder is Aagtje Beerthuis. Hendrik heeft het smidsvak geleerd van zijn vader. Zij woonde op nummer 35 in Tjamsweer.

Als getrouwd stel vertrekken ze op 3 juli 1884 naar Groningen. Zij gaan wonen aan de Wal nummer 97.

Op 17 april 1885, wordt hun zoon Christiaan geboren. In mei 1885 gaan ze weer terug naar Appingedam.

Het is 19 september 1885 als ze ingeschreven worden in het bevolkingsregister van Delfzijl. Als beroep staat Hendrik te boek als grofsmid. Het gezin telt dan twee kinderen, Christiaan die in Groningen geboren is op 17 april 1885 en Aagtje die op 19 november geboren is in Farmsum gemeente Delfzijl. Het jongste kind overlijdt op 3 augustus 1888.

Het gezin Snakenborg vestigt zich op 8 oktober 1891 in Aduard, komende van Delfzijl. Ook hier wordt hij ingeschreven als grofsmid.

Een aantal kinderen is op zeer jonge leeftijd overleden voor ze naar Aduard gaan. Ook werd er een levenloos kind geboren. Met twee kinderen komen ze in Aduard wonen. Dat zijn Christiaan en Aagtje. In Aduard wordt nog een kind geboren en wel Aaltje 7 mei 1894. Ze wonen dan aan de Grootestraat wijk A no. 84.

Gezina moet veel verdriet gehad hebben over de kinderen die ze op jonge leeftijd heeft moeten verliezen. Het heeft haar geestelijk toestand ondermijnd waardoor ze troost ging zoeken in de drank en andere mannen, die haar wilden plezieren. Het is een boeiende geschiedenis maar eigenlijk ook een heel trieste familie aangelegenheid.

Op 6 april 1898 wordt de echtscheiding uitgesproken tussen Hendrik Snakenborg en Gezina Lutmers te Aduard. Ze verblijft dan in Groningen. In de officiële stukken staat het volgende vermeld:

Echtscheiding op 06.04.1898 te Aduard.

Gezina Lutmers wonende te Aduard, verblijf houdende te Groningen.

De reden van scheiding volgens de scheidingsakte: Overspel van Gezina Lutmers.

In het stuk van het vonnis van de arrondissementsrechtbank van Groningen (10.12.1897) wordt de reden van scheiding als volgt omschreven: "Dat de rechtbank moge behagen uit te spreken de ontbinding des huwelijks tussen eiser en gedaagde bestaande op grond van overspel, subsidiair de scheiding van tafel en bed op grond van buitensporigheden, mishandelingen en grote beledigingen door gedaagde eischer begaan, met alle gevolgen daaraan door de wet verbonden en met veroordeling van gedaagde in de kosten van het rechtsgeding."

Wat de daadzaken betreft:

Dat hij eischer is gehuwd met gedaagde; dat hij eischer in dat huwelijk moet onder vinden. Dat gedaagde, zijne echtgenote, die in hoge mate aan den sterke-drank is verslaafd, hem, het leven ondragelijk maakt en zijn huisgezin tot den geheelen ondergang brengt, doordat zij al hun huisraad of in stukken slaat of beschadigd of dit uit huis brengt en verkoopt, om aan geld voor drank te komen en zijn smederij, eertijds een bloeiende zaak, geheel doet verlopen, daar de mensen aanstoot nemende aan het ergerlijk wangedrag van gedaagde, hem eischer niet meer met werk willen begunstigen; dat gedaagde zich wijders niet ontziet, hem eischer te slaan en voor Sodomiter, hoerloofer, zwijn etc. uit te schelden zulks in het openbaar en zelfs ten aanhoor van kinderen. Dat gedaagde zich bovendien bevindt en inlaat met andere mannen op ene wijze niet oorbaar voor een getrouwde vrouw, en o.a. te gelegenheid der jongsteleden Aduarder Kermis des avonds en zeer intiem verhouding is gezien met een vreemd manspersoon; dat gedaagde den vijfden September jongstleden overspel heeft gepleegd met zekeren Hen. Hassebroek, wonende

te Helpman, gem. Haren, met wie zij den avond te voren reeds verschillende kroegen had bezocht, zich daar door hem op sterken drank liet onthalen en tegenover hem zich gedroeg als niet betamelijk was voor eenen getrouwde vrouw. (Bevolkingsregister Aduard 1890-1900)

Hendrik vertrekt met twee kinderen naar Groningen op 23 mei 1898. De ruim 3 jaar oude Aaltje is te Aduard overleden. Op 15 december 1898 hertrouwt Hendrik (38 jaar) in Groningen met Jantje Beuving (24 jaar) Ambtshalve wordt Gezina in het bevolkingsregister van Aduard doorgehaald op 27 september 1899.

Na de scheiding woont ze officieel vanaf 9 april 1897 in Groningen.

Als de zoon van Gezina en Hendrik, Christiaan Snakenborg, op 9 maart 1914 trouwt in Groningen met Hinderika Huizenga, wordt erbij vermeld dat de moeder van de bruidegom een zwerfend bestaan leidde. Christiaan's vader is dan smid in Nieuwe Pekela.

Het moet ongeveer in 1910 geweest zijn, dat Hendrik Antonie Bakker, die leefde van 1891 tot 1987, lag te slapen in de bedstee op de koegang. Op een keer werd hij wakker, doordat hij gerinkel van melkbussen hoorde buiten de staldeur. Toen hij ging kijken, zag hij dat een vrouw, room van de melk uit de bussen schepte. Het bleek vrouw Snakenborg te zijn. Ze liet zich niet zomaar van de wijs brengen. Met een waterval van woorden en een keur van bijbelteksten over Jezus die van de korenaren at en over David die van de toonbroden kreeg, verklaarde zij haar daden. Hendrik Antonie Bakker hoorde de conclusie te trekken, dat ook haar wel het één en ander toekwam. Toch vond hij dat ze er mee moest ophouden.

Omstreeks 1920 komen we haar weer tegen, ze blijkt een zwerfend bestaan te lijden. Meestal sliep ze zonder toestemming bij boeren in het hooi.

Op een keer kwam ze zo tegen de middagpot op de boerderij "Schellighert" onder Groot Wetsinge. Daar kreeg ze een bord eten, dat at ze buiten gezeten op de regenbak op. Ook kreeg ze een keer hutspot, maar de zuinige boerin had er geen worst of spek bij gedaan. Vrouw Snakenborg vond toch dat er wat "hartigs" bij hoorde. Dit kon de boerin niet ontkennen en ze kreeg er toch nog wat bij. Met een bijbelse zegegroet ging vrouw Snakenborg dan weer op pad.

Bij de Ned. Herv. Kerk in Klein Wetsinge stonden wat bosjes. Daar was ze vaak te vinden, terwijl ze psalmen, smartlappen en andere volksversjes zong.

Dat ze bijbelteksten citeerde en psalmen zong, was niet zo verwonderlijk omdat ze van gereformeerde komaf was.

Schoolkinderen die in Bedum naar school gingen en dan lopend naar Sauwerd moesten, kwamen haar geregeld tegen. Er was geen reden om bang voor haar te zijn, het was meer de geheimzinnigheid die om haar heen hing.

Op de Wolddiek, tussen Bedum en Sauwerd, was ze vaak te vinden. Aan de ene kant was een brede berm waar veel wilgenstruiken groeiden. Ze waste haar kleren in de tochtsloot en legde ze te drogen op de bosjes.

In 1923 overnachtte in Eenrum in een varkenshok.

Ook in Niekerk had ze een vaste plek, waar ze vooral 's winters in het hooi sliep. Zomers sliep ze vaak in een droge sloot. Bij veel mensen schooide ze haar kostje bij elkaar.

Ze droeg veel kleren over elkaar. Onder haar rok had ze een touw om de middel geknoopt waaraan o.a. een theeketeltje hing en een mes. Dan vroeg ze heet water aan de boerin om thee te maken.

Zo trok ze van de één naar de ander. Ze verstopte zich wel achter hout- of turfbakken en vaak kroop ze bij de boeren in de schuur. Ze kwam zo af en toe in het café aan de Friesestraatweg bij Aduard. Daar werd ze herkend als de vrouw van de vroegere smid uit het dorp. Sindsdien meet ze die plaats. Kinderen noemden haar wel "het boswiefke" eigenlijk waren ze een beetje bang voor haar.

Ze heeft in het hele Westerkwartier rondgezworven zoals: Aduard, Bedum, Boerakker, Brittil, Den Ham, Den Horn, Doezum, Ezinge, Feerwerd, Faan, Grijskerk, Kommerzijl, Kornhorn, Lettelbert, Lagemedden, Midwolde, Niehove, Niekerk, Noordwijk, Opende, Oostwold, Sebaldeburen, Tolbert, Zuidhorn, Zuidwolde en ga zo maar door.

Ze gaf zich uit voor zakkennaaster. Wonderlijk genoeg staat ze, ondanks dat ze gescheiden is, bekend als vrouw Snakenborg. Op 12 oktober 1924 overlijdt ze op 58 jarige leeftijd te Deventer. In haar overlijdensakte staat nog het volgende vermeld: Zij was koopvrouw geboren in Middelstum zonder vaste woonplaats, dochter van Pieter Lutmers en Hindrika ter Veen.

Uit: "Jonge verhalen van oude mensen" verteld door bewoners van "Vredewold" samengesteld door Martje Grondsma-Wiersma

Van sneeuw moet je huilen

Tony Simon

Op school werd hard geoefend op kerstliedjes. In de zesde klas klonk het “Stille Nacht Heilige Nacht” uit 30 kinderkeeltjes. ’s Morgens voor de les begon werd er bij het Bijbel-lezen aandacht besteed aan het kerstverhaal. In de leesboekjes van Jaap en Gerdientje passeerde het ene sneeuwlandschap na het ander. De sleetjes zoefden van de hellinkjes in de plantsoentjes en er werden spiegelgladde glijbaantjes gemaakt door de kinderen. Oplettende vaders en moeders spraken de ravottende kinderen vermanend toe om toch vooral rekening te houden met oude mensen, om vervolgens de uiterst gladde obstakels te ontmantelen met meedogenloos zout.

Tijdens de handenarbeidslessen werden sleetjes gemaakt van boardkarton om vervolgens in de meest fantastische kleuren te worden geverfd. Sneeuwpoppen van papier-maché en schaapjes van bolletjes wol werden in een wit linnen landschap vastgeplakt met gluton of Arabisch gom.

Zaterdag, ja we gingen nog op zaterdagochtend naar school, werd om half twaalf het mooie verhaal verteld van “Alleen op de wereld” hoe Remi door de sneeuwjacht van dorp naar dorp trok met het aapje Joli-Coeur, drie honden en Vitalis de oude baas. Koud was het de wind gierde dwars door je kleren heen. Op zoek naar een warme beschutte overnachting.

Als de bel van twaalf uur ging stoven uit zes klaslokalentientallen kinderen joelend en schreeuwend naar buiten. Het was december, een paar dagen voor Kerst en het was zaterdag.

Mijn moeder wachtte ons op, mijn zusje en mij. In haar dunne katoenen jurk met een motief van grote kleurige bloemen stond ze in de schaduw van een bloeiende flamboyante boom met honderden vermiljoenrode bloemen in de donkergroene kruin.

Het grasveldje rondom de boom vertoonde veel kale plekken waar de donkerbruine aarde littekens waren van de verwoede voetbalpartijen.

Wat verderop stonden de betjaks, de fiets-taxi's, in de koloniën, als vrolijke mobiele stripverhalen. Op de spatborden vertelden helden als Tarzan of Roy Rogers hoe snel en sterk de berijder van dit goedkope vervoer wel was. Vlaggetjes in vele kleuren wapperden in de lome tropische warmte langs het dakje van het door de betjakbestuurder gekoesterde bezit. Van het canvasdakje naar beneden tot het treeplankje waren aan de voorkant gummibanden gespannen die een zoemend geluid maakten in de wind als de driewieler zich in beweging zette.

De bestuurders stonden bij elkaar te wachten op een ritje, ondertussen met veel geluid en handgebaren sterke verhalen vertellend en verwoed kauwend op hun sirihpruim.

We stoven op onze moeders of baboes af. De tientallen voetjes veroorzaakten een stofwolk boven het ongeplaveide schoolterrein. De juffen van de laagste klassen ston-

den in de brede galerij onder het grote overstekende dak te zwaaien naar hun pupillen.

Maandag, dan pas zouden we weer hier zijn op de speelplaats van de Christelijke Lagere School Prinses Juliana in Bandoeng. Nu eerst een weekendje thuis en mama had een verrassing voor ons.

Met z'n drietjes op de Batavus opoefiets ging het richting centrum en onderweg vertelde mijn moeder dat we een kerstboom gingen kopen. Ook dit jaar zou het een blauwspaar worden en zou hij een plaats krijgen in de koele voorkamer van ons huis met zijn voor de koloniën karakteristieke grote rode dak met forse oversteek. Het kaarslicht van de kaarsjes zou 's avonds weerkaatsen in de glimmende donkerrode geglazuurde plavuizenvloer.

Thuis aangekomen werd de prachtige boom uit de gehuurde betjak geladen. In de voorkamer kreeg hij zijn plaats in een emmer met zwarte vochtige aarde. Mijn moeder, mijn zusje en ik versierden de boom met ballen, klokken, engeltjes en alles wat maar in een kerstboom hoort.

Mijn beide broers waren ondertussen bezig sneeuw te maken. Ze losten grote blokken sunlight zeep op in een teil met warm water. Met gardes van kortgeknipte sapoe lidi, gemaakt van de nerven van een kokospalmboom, werd het water opgeklopt tot er alleen maar schuim over was.

Dan kwam mijn vader en gingen er, naar geheim familierecept, een paar forse handen zout in. Nu werd er nog harder in de schuim-massa geklopt en het schuim werd stijf .... Net sneeuw, maar dan wel verschrikkelijk zout.

Mijn vader drapeerde de "sneeuw" op de bovenste takken en de rest mochten wij kinderen doen. De overtollige sneeuw belandde in je haar, of in je katoenen bloesje zonder mouwen. Waar je voor op moest passen, als er weer een lading sneeuw jouw richting op kwam was dat je je ogen goed dicht hield, want de sunlightsneeuw beet dwars door je hoornvlies heen.

Er was ook Dato en Life-Boy, maar van Sun-

light was de sneeuw het best.

Uiteindelijk stond hij daar. De blauwspaar, omgetoverd tot de mooiste kerstboom van de hele wereld, tot aan de maan toe en nog verder dan de zon, met takken die doorbogen van de ballen, kaarsjes en ... sneeuw. Vooral veel sneeuw. Zo stond de winterse kerstboom tot het nieuwe jaar te pronken in ons huis in Nederlandsch- Indië.

De sneeuw werd bewonderd door vriendjes en vriendinnetjes. Vaders van vriendjes kwamen langs om achter het geheime recept van de sneeuw te komen. Mijn broers hadden een uitdrukkelijk spreekverbod opgelegd gekregen van mijn vader. Onze sneeuw hield het uit tot 31 december. Het kwam erop aan de juiste hoeveelheid zout op de juiste hoeveelheid sunlight bij de juiste temperatuur samen te voegen. Om in de goede stemming te komen kregen de beer van mijn zusje en haar pop warme kleren aan en een gebreide sjaal om. Daar stonden ze, goed beschermd in de sneeuw. Per slot van rekening was sneeuw toch gevaarlijk zout, dus je moest je er tegen kleden. Stel je voor...! Overigens kon je dat ook zien in de boekjes van Jaap en Gerdientje. De kinderen waren daar ook goed ingepakt als die op hun slee-tjes in de sneeuw aan het spelen waren en als ze een sneeuwbal in hun gezicht kregen krompen ze ineem en brulden het uit.

Maart 1958.

Buiten was het donker. Ver weg zagen we lichtjes. We waren heel vroeg uit bed gehaald, het was pas half zes. In de grote zaal stonden we en iedereen wilde zien hoe wij door de sluisen van IJmuiden Nederland binnen voeren. De ms. Oranje werd getrokken door drie sleepboten. Over een uur zouden we op Nederlands bodem staan, na een zeereis van zes en een halve week.

Een dag tevoren hadden we beneden in het grote schip wat warme kleding gekregen, want hier waren het dunne katoenen jurkje van mijn moeder en onze korte broeken echt onvoldoende warm geweest. Het was koud! Barstens koud!

Toen, ineens riep een van de ouderen "SNEEUW!". Het sneeuwt!

Mijn moeder kwam uit Amsterdam en daar zouden wij ook aankomen met deze machtige oceaanreus. Ze stond gespannen als een draadnagel door de grote ramen naar buiten te kijken. Voor háár was het geroep van de man dan ook het signaal om naar buiten te gaan. Ze pakte mij en mijn zusje bij de hand. Ik had twee truien aan en een zwarte houtjes-touwtjes jas. Een knalrode sjaal en dito wanten. Enthousiast trok mijn moeder ons naar de grote deur die toegang bood naar het promenadedek. Sneeuw, oh wat leuk, sneeuw. Kom we gaan naar buiten!

Op twee meter voor de grote salondeuren begreep ik wat er aan de hand was en wat me ging overkomen. Ik zette me schrap. Draaide me om. Probeerde mijn hand uit alle macht uit de greep van mijn moeder te wringen. Ik spartelde tegen en toen dat niets hielp zette ik het maar op een brullen. Mijn zusje viel bij. Andere kinderen van onze leeftijd in dezelfde situatie gebracht beantwoordden onze jammerkreten. Mijn beide grote broers hielden verschrikt hun pas in. Mijn moeder trok mij uit alle macht richting de grote glazen deuren. Mijn vader zei op gebiedende, opvoedkundige toon dat ik me niet moest aanstellen anders kon ik wel een djitak, knal, voor m'n kop, krijgen. Mijn zusje begon daarop nog harder te gillen. Andere kindertjes probeerden of ze haar konden overstemmen en probeerden bij de deuren weg te komen. Echte sneeuw!!

Mens, daar ga je toch niet in staan of lopen. Hoeveel zout zal daar wel niet in zitten? Zou er nog iets ergers bestaan dan sunlight?

De reis naar Groningen duurde ongeveer 15 uur. Onderweg stopten we in verschillende plaatsen waar mensen uitstapten bij de hun toegewezen pensions. Het was een donkere druilerige dag met laag hangende wolken en natte sneeuw. Langs de weg in het landschap stonden bomen zonder bladeren. Dode bomen. Nederland was dood. Het land waar we de rest van ons leven zouden wonen. Dood, nat en vooral koud.

Toen we eindelijk in Groningen aankwamen en wij ons van de bus naar ons nieuwe verblijf in de Brugstraat begaven, viel een sneeuwvlokje op mijn wang. Het was zacht, geluidloos en koud. Héél koud!

Folkert de Boer, "gele rijder, pechbestrijder"

Geert W. Braam

In het vorige nummer van 't Olde Guet heeft u het eerste deel van het interview van Geert Braam met oud-wegenwachter Folkert de Boer kunnen lezen. In 1961 trad de nu 82-jarige Folkert de Boer uit Marum toe tot het korps. Een carrière die duurde tot 1993 en waarin het nodige beleefd werd onder omstandigheden waar de jongere generatie zich vaak geen voorstelling van kan maken. Hier volgt deel 2.

Brood voor de vogels

De winter van 1963 was zeer streng. Zo streng dat de dieren in de natuur nauwelijks voedsel konden vinden. Ik kreeg via een collega (die reed van Groningen naar Marum) een voorraad oud brood. Die kwam van de 3-B bakkerij uit Groningen, en was bestemd voor het voeren van vogels. Ik bracht een deel van het brood naar de bossen van Beetsterzwaag en de rest gaf ik mee aan een collega in Luxwoude, die het weer overdroeg aan mijn collega Theo Hamstra. Die reed ermee naar en over het IJsselmeer om er o.a. de zwanen mee te voeren. De ijslaag was dik genoeg om een auto te dragen. Het was net een estafette.

Dominee in de problemen

Op een zondagmorgen rond half negen, in het midden van de zestiger jaren, strandde er een dominee op de snelweg ter hoogte van de Holm onder Tolbert. Hij kwam uit Musselkanaal en moest in Heerenveen preken. Hij was vroeg genoeg van huis gegaan, want je weet maar nooit wat er onderweg kon gebeuren. Dominee reed in een BMW 700. Het bleek dat een wiellager stuk was. Het was onmogelijk om die ter plekke te herstellen, hij moest vervangen worden. Ik stelde voor dat ik naar BMW-garage Liewes in Tolbert zou gaan, om te kijken of die een nieuwe lager op voorraad had. Maar aangezien het zondag was, was het maar de vraag of er iemand thuis zou zijn. Liewes was aanwezig, maar helaas, er was niets in voorraad. Er was echter wel een oplossing, want wat was het geval. Een paar dagen eerder hadden ze een soortgelijk geval gehad in de garage. Van die BMW was ook een wiellager stuk gegaan. Ze hadden toen de andere wiellager ook maar vervangen. Maar die was

nog goed bruikbaar en hij werd uit de afvalbak gevist. Dus terug naar de dominee. Ik heb het mankement gerepareerd, zodat de predikant zijn weg kon vervolgen naar Heerenveen. Zo werd de kerkdienst toch nog gered. Het was vaak improviseren bij de weg.

Hulp aan de politie

Tot de vrienden van de weg moeten we zeker de politie rekenen. Je hebt vaak met elkaar te maken. Zo werd ik in het begin van de jaren 80 opgeroepen bij een pechgeval op rijksweg 43. De auto met pech bleek een politieauto te zijn en was gestrand ter hoogte van Nuis. In de auto zat agent Harry Boonstra uit Marum met een collega. Als ik mij goed herinner was er lekkage van koelvloeistof. Ik kon dat ter plekke repareren. Toen ik aan het werk was, kwamen er een paar collega's voorbij. Zij stopten en maakten, onder veel hilariteit, een foto van het gebeuren. Uiteraard kreeg ik er ook een foto van.

Reparatie van de gestrande politieauto bij Nuis. (Foto F.d.B.)

De rokende wegenwacht

Bij de bevrijding van Nederland in 1945 kreeg ik van een Canadese militair als dank voor het ge-

bruik van een fiets twee sigaretten aangeboden. Ik heb ze opgerookt, het was bitter en ik ben er erg beroerd van geweest. Ik nam me voor om nooit en nooit weer een sigaret aan te raken. Maar een klein sigaartje en een pijpje roken heb ik later wel gedaan. Op de motorfiets was dat natuurlijk onmogelijk. Later rookte ik hoofdzakelijk pijp in mijn dienstwagen. In de auto had ik mijn nette pet op. Die was wit aan de bovenkant. Voor een reparatie verwisselde ik die voor een "werkpet". Na verloop van tijd kreeg ik van mijn vrouw Sietske te horen, dat ik mijn witte pet (zij wist blijkbaar niet van de wisseling van petten) niet op moest houden tijdens een reparatie. Zij had bruine vlekken, olievlekken, aangetroffen op de pet en die wilden er slecht uit bij een wasbeurt. Ik vertelde haar dat het geen olie kon zijn, maar wat dan wel? Wat bleek. De lelijke eend had tegen de binnenkant van het dakje geen bekleding. De rook met de nicotine en andere stoffen trok in de druppels, die zich bij vochtig weer tegen het koude autodakje aan vormden. En die druppels vielen op mijn pet. Het waren dus geen olievlekken, maar nicotine vlekken. Het probleem was opgelost. Gelukkig rook ik al bijna geen 40 jaar meer. Maar ik vind het altijd nog lekker ruiken, als iemand mij passeert met een sigaartje op. Sietske zegt wel eens: "Anders steek je nog eens één op voor de gezelligheid." Maar wanneer is het gezellig, 's morgen bij de koffie, 's middags bij de thee en 's avonds nog een keer. Daar begin ik niet aan, want dan is het hek van de dam. Dus STOP.

Een overzicht van de gereedschappen (Foto F. d. B.)

De consumentenman

Ik had nachtdienst en ik kreeg het ene na het andere pechgeval te verwerken. Zo ook een pechgeval bij Westerbroek. Het was dik

winter, het vroom dat het kraakte. Het was tussen half drie en drie uur toen ik werd ik opgeroepen. Er stond een auto langs de kant van de weg, waarin twee dames zaten die "hulp" nodig hadden. Ik vroeg de dames wat er aan de hand was. Ze zeiden dat er niets aan de hand was en ze stelden zich voor als vertegenwoordigers van consumentenman Frits Bom. Daar schrok ik wel een beetje van, omdat ze zo'n twee uur hadden moeten wachten. Het excuus was de strenge kou die voor veel meer pech zorgde. Maar ze toonden veel begrip en zeiden: "We hebben zogenaamd pech. We testen hoe lang het duurt voordat de wegwacht bij ons is met deze kou." De tv-camera's werden op mij gericht en werden foto's gemaakt. Van de één kreeg ik een bos bloemen voor mijn vrouw en van de ander een taart aangeboden door de consumentenman. Later zijn we met alle wegwachten, die met de test hadden meegedaan en de directeur van de ANWB de heer Nouwen, naar de tv-uitzending van de consumentenman geweest.

De heer Nouwen vertelde dat de gemiddelde wachttijd 33 minuten was. Dat was nu ten gevolge van de strenge kou gemiddeld 38 minuten geworden. Dat viel dus mee. Mijn wachttijd was veel langer geweest, maar er waren ook gevallen van een paar minuten. We hebben er met ons vieren, collega Saathof, zijn vrouw en mijn vrouw een gezellig dagje Hilversum van gemaakt. Van het programma was een opname gemaakt en de videoband kregen we mee. Die is inmiddels op DVD gezet. Daarvan heb ik ook een exemplaar aan de weduwe van Saathof gegeven.

Geschenken van de consumentenman. (Foto F.d.B.)

Rutger Hauer

Het gebeurde in het begin van mijn carrière dat in de buurt van Nuis of Marum een auto strandde. De bestuurder bleek Rutger Hauer te zijn, die als jongeman in een Deux Chevaux reed. Ik herkende hem direct. Hij was geen lid van de wegenwacht, vertelde hij. Ik ging eerst maar eens het oliepeil controleren en wat bleek, geen druppel olie meer in het carter. Ik heb er eerst maar eens een paar liter olie in gegoten en liet vervolgens de motor stationair draaien. Maar het klonk niet goed. Het zou niet goed komen, als hij verder reed. Maar hij zei dat hij toch verder moest. Ik vond dat het dan op eigen risico zou zijn en dit soort zaken vermelden wij dan in het rapport met eigen risico. Onderweg kunt u wel eens een hevige knal horen en dan is het hele blok vastgelopen. Ik reed achter hem aan en een aantal kilometers verder bleef hij staan. Hij zei: "Wat u zei, is gebeurd, kapot." Mijn taak zat er op. Hij heeft toen iemand gebeld en is weggesleept van de snelweg ter hoogte van Nuis/Niebert. Misschien wel 30 jaar later werd ik opgeroepen bij een geval van pech bij de Peizerweg. Er stond een prachtige truck met trailer. En weer ontmoette ik Rutger Hauer, die inmiddels wel lid was geworden. Hij was nu niet alleen, maar was in gezelschap van een paar mooie dames. Ik denk dat dat de trailer vol theatermateriaal zat en dat ze waarschijnlijk op weg waren naar Groningen voor een optreden. De z.g. bergrem was defect. Dat is een soort schuif die de uitlaat afsluit, zodat de gassen in elkaar gedrukt worden. Daardoor remt de motor af. Hauer zei, dat hij nog wel kon rijden. Maar als het helemaal niet meer ging, dan belde hij wel weer. Dat heeft niet gedaan.

Oldeberkoop en Urk

Een heer uit Oldeberkoop had pech met de koppakking van zijn auto. De auto moest weggesleept worden. Er werd een sleepwagen geregeld en we stonden te wachten en maakten we een praatje. Toen zag de man uit Oldeberkoop in de verte knipperlichten, waarschijnlijk weer een pechgeval. "Waar staan die mannen dan?" vroeg hij. Hij vertelde dat hij voor hulp gebeld bij het Shellstation "Dan bent u twee praat-

palen voorbij gelopen," zei ik. Hij vroeg mij waar die dan stonden. "Als u op de hectometerpaaltjes kijkt dan staat daar een driehoekje op met een pijltje en een telefoonpje. Die mensen staan daar bij zo'n praatpaal om de wegenwacht op te roepen". "O, is daar een praatpaal. Ik ben helemaal van mijn gestrande auto naar het Shellstation gelopen, heb daar gebeld en toen ben toen weer teruggegaan." Hij was twee praatpalen voorbij gelopen. Plots doken in het donker een vijftal mannen op. Het bleken Urker vissers te zijn, die met een splinternieuwe Citroën CX gestrand waren. Er zat nog maar weinig olie in het carter. Ik zei dat ik wel even kwam helpen, maar ze zeiden dat dat niet hoefde, omdat de motor kapot was. De auto kon ook wel op de sleepwagen. Ze vroegen of ik met Hakvoort op Urk wilde bellen. Dan weten die waar we blijven. Ik heb het sleepbedrijf op de hoogte gesteld en de papieren ingevuld.

Boefjes uit het Poortje

Op een morgen was ik bij het tankstation van Bouke Venema uit Marum en medewerker Harm Varwijk vertelde het volgende: "Ik zou gisteravond rond kwart over tien sluiten. Opeens staan er een twee knapen van een jaar of zestien binnen en het leek of ze wat van plan waren. Op dat moment kwam de bouwman uit een hoekje en die liet zijn tanden even zien. De jonge knapen draaiden als een blad aan de boom om en vroegen om een vuurtje. Dat vuurtje kregen ze en toen gingen ze er vandoor. Vijf minuten later kwamen de "witpetten" langs om te informeren of ik twee jongens gezien had. Dat had ik dus, maar ze waren al een poosje weg. Ik reed weer richting Luxwoude en bij de laatste kruising van Marum-West stonden de beide jongens te liften. Zou ik ze meenemen, dacht ik. Maar dat leek me toch niet zo'n goed idee. Ik maakte echter wel even een praatje met ze en vroeg of ze pech hadden. Nee dat niet, maar ze wilden graag een lift. Ik zei dat ik geen lifters meenem en reed verder. Bij Trimunt trof ik een kantonnier van Zonneveld van Rijkswaterstaat. Ik vertelde hem wat er aan de hand was vroeg hem, als er een auto passeerde, waarin ook twee jongens zaten, waarvan één

met een leren jasje, het nummer te noteren. Ik keerde de auto op Trimunt en reed weer richting Marum . Daar reed de agent Mantingh met een rechercheur. Ze zochten de jongens en vroegen of ik ze gezien had en waar ze nu waren. Dat laatste wist ik niet. Ik maakte de afspraak, dat als ik ze weer zou zien, hen een lift zou geven. Ik reed weer richting Heerenveen en toen weer terug. Ter hoogte van het klooster in Drachten zag ik ze weer staan met een koek onder de arm. Zoals afgesproken, gaf ik ze een lift. Eén naast mij en de ander tussen het gereedschap. Toen de mobilfoon begon te sputteren, voelden de jongens blijkbaar natigheid. Foute boel, zullen ze gedacht hebben. Die speelt onder één hoedje met de politie. Er uit dus en weg. Missie mislukt. Een paar dagen later sprak ik met een weggebruiker die stond te tanken. En wel heel toevallig was het de vader van één van de jongens. Hij vroeg of ik zijn zoon overgeleverd had aan de politie. Hij had het één en ander gehoord van de pomphouder. Hij had onmiddellijk begrepen dat het om zijn zoon ging. Ik vertelde hem wat er gebeurd was. De vader raadde me aan dit soort jongens nooit weer mee te nemen, want ze staan nergens voor. Ze waren in staat geweest om je een mes tussen de ribben te steken. Hij vertelde me ook nog wat zoonlief in zijn woonplaats Amsterdam had uitgespookt.

De gestolen auto

Ik kwam bij een splinternieuwe auto die met pech aan de kant stond, een Honda Accord, Er stond nog maar twaalfhonderd kilometer op de teller. Ik startte de motor en die sloeg direct aan. Maar de chauffeur zei, dat de auto niet meer wilde rijden. Ik vroeg naar de lidmaatschapskaart, maar die had hij niet bij zich. Hij probeerde een regeling te treffen met zijn verzekeringspapieren. Ik schakelde het wegwachtstation in voor inlichtingen, omdat ik de zaak niet vertrouwde. Daar werd met de verzekeringsmaatschappij Helvetia gebeld. Die meldde dat de bewuste man uit Oldebroek kwam en dat de auto weggesleept kon worden Maar dat was niet mogelijk, want zoiets kon alleen bij een aanrijding en niet bij een mechanisch mankement.

Ik heb de man meegenomen naar Groningen om hem bij het station af te zetten. Vandaar kon hij dan naar huis reizen. We reden op het Vrijheidsplein en plots riep hij: “Daar rijdt mijn buurman.” Toen vertrouwde ik het helemaal niet meer en vroeg hem naar zijn naam. Hij wist even niet wat hij zo snel zeggen moest. Waarschijnlijk omdat hij even na moest denken over de naam op de verzekeringspapieren. Hij wist het wel maar, het ging niet vlot. Ik heb hem afgezet en toen het wegwachtstation gevraagd of ze konden informeren of die auto ook gestolen was. Het antwoord was bevestigend. Dus ik had een dief naar het station gebracht. Ik ging terug naar de rijksweg om mijn route te vervolgen. Ter hoogte van Marum stond de politie te posten en heb me daar even bijgevoegd. “Jij geeft ook wel service.” “Dat dacht ik”, zei ik. “Je hebt hem weggebracht, maar hij heeft al weer een auto gestolen.” Op het station stond een taxi met een draaiende motor, de chauffeur was even weg en toen heeft hij die meegenomen. De nieuwe auto, waarvan de koppelingsplaten stuk waren, was in Wezep gestolen. Daar had hij ook een auto achtergelaten. Die had hij in Leeuwarden gestolen.

Boerderijbrand bij Nij Beets

Op korte afstand van Nij Beets werd een boerderij getroffen door een bolbliksem. Een paar weken daarvoor was het ook al raak en sloeg de bliksem in de kerktoeren van Oud Beets. De toren brandde helemaal af. Ik reed in de richting van Nij Beets. Het onweerde hevig. Het was net of de bliksem op mijn voorbumper insloeg. Zo leek het tenminste. Hij was wel ergens ingeslagen, maar ik wist niet waar. Vlakbij stond een auto met pech aan de kant en de chauffeur vertelde me dat de bliksem even verderop in een boerderij was ingeslagen. Ik ben er direct heengegaan en was er nog voor de brandweer. In overleg met de bewoners ben ik naar binnengegaan en heb waardevolle papieren uit de bedstee gehaald en de televisie meegenomen. Achter stond alles in lichter laaie. Twee koeien werden gered. De rest is daar levend in verbrand.

De hitte was zo hevig, dat de houten pomp die vier meter van het huis afstond vlam vatte. Daar kon ik in het begin van de brand nog tussen door lopen. De gedupeerde boer vertelde: “ Ik was in de schuur en zag plotseling een bolbliksem van voor naar achteren vliegen. In korte tijd stond de hele boel in brand. Er was geen houden meer aan. Twintig jaar later hoorde ik van een brugwachter dat de familie Brouwer, bewoners van de bewuste boerderij, mij nog graag eens wilde spreken, vanwege mijn hulp destijds. Ik ben bij de familie Brouwer geweest en we hebben herinneringen opgehaald. Als ik er over nadenk, hoor ik nog het geloei van de koeien. Het was verschrikkelijk. Niet om aan te horen.

Koeien op de weg

Op een avond, het was al aardig donker, stonden er een aantal auto's met de knipperlichten aan, ter hoogte van Frieschepalen, bij de Scheiding. Het was vlakbij de boerderij van Chris Hoekstra. Ik sprak een jonge man aan, een Amsterdammer, die als eerste was gestopt. Die vertelde dat hij koeien in een weiland had gedreven. Hij vroeg of ik de eigenaar wou opzoeken. Dus ik naar Hoekstra om te vertellen dat zijn koeien op de weg hadden gelopen. Maar Hoekstra zei, dat hij daar geen koeien had. Dan moesten ze van de buurman zijn. Ik vroeg of hij de buurman even wilde waarschuwen, maar dat wilde hij niet, vanwege onenigheid. Toen heb ik die boer gebeld, maar die had er ook geen vee lopen. Hoekstra maakte zich intussen zorgen, want de beesten zouden vernielingen kunnen aanrichten bijvoorbeeld aan de kuilbult. Ik ben toen in de eend, met boer Hoekstra naast mij, naar het land gereden, waar de koeien ingedreven waren. We kwamen weer vlak bij de rijksweg uit en zagen ze. Het waren echter geen koeien, maar kalveren en ze waren van Hoekstra. Met de geschrokken Hoekstra voorop en ik met de eend achteraan hebben we de kalveren naar de schuur gedreven. De Amsterdammer had voor verwarring gezorgd door kalveren voor koeien aan te zien. Weer eens wat anders dan gestrande auto's repareren.

Bezoek aan de Keukenhof

Voor de aanleg van de snelweg, in 1960, toen alle verkeer nog door het dorp reed, verzamelden veel Marumers zich, op het eind van de dag, aan het begin van de Lindsterlaan bij Bakker Hofstee. Zij kwamen daar bij elkaar om de vele Duitse auto's te bewonderen, die met kransen van tulpen aan de auto, passeerden. Ze hadden de bollenstreek en natuurlijk ook de Keukenhof bezocht en namen als souvenir en als bewijs een krans mee naar huis. In die tijd een grote bezienswaardigheid.

Wordt vervolgd

Een leven lang kapper

Geert Braam

Wobbe Ausma, de kwieke 90-jarige kapper is elke week nog vier ochtenden actief in zijn kapsalon. Een bijzonderheid, waaraan in Acht Dorpen Nieuws een artikel en voor RTV-Noord een uitzending aan gewijd werden. Zij gaven de aanleiding tot dit artikel.

Vroeger werd gesproken van barbier. Soms hoor je ouderen nog wel eens spreken van barbier. Zijn werkzaamheden bestonden uit scheren, knippen en verzorgen van baarden en snorren. Nu noemen we het herenkapper.

Barbier is een zeer oud beroep, dat bij de Egyptenaren al in hoog aanzien stond. De naam is afgeleid van het Latijnse 'barba', dat baard betekent. Vanaf de 14de eeuw begonnen de barbiers zich te verenigen in gildes. Een kapper knipt voornamelijk. Tegenwoordig kent men geen verschil meer tussen barbier en kapper. Legio jongens en mannen in Marum en wijde omgeving zijn door hem geknipt en geschoren. Een mooie gelegenheid voor het beschrijven van een lang werkzaam leven.

Geboortehuis

Ik ben op 4 juni 1925 geboren te Marum, in een klein boerderijtje, nu Wendtsteinweg 24, een eindje van de doorgaande weg. Het stond schuin tegenover wat nu het Chinees restaurant is. In dat kleine boerderijtje woonde later de familie Job van Dijk. Daarvoor woonden mijn ouders aan de Wilps-terweg, twee huizen verder dan de "twaalf buurt". De Jordaan zeggen ze daar nog altijd tegen. In mijn geboortehuis woonde ook Geert Dalmolen, die vertrok later naar het achterpad, naast het oude Dorpshuis. Mijn ouders, Sipke Ausma, geboren in 1899 te Marum en Grietje Linstra, eveneens geboren in 1899, verhuisden met hun éénjarige zontje Wobbe naar de Wendtsteinweg 44, (1926) tegenover de huidige zaak van de familie Nijboer. Mijn moeder had daar o.a. een drogisterij.

Het ouderlijk huis aan de Wendtsteinweg 44 in Marum. (Foto W.Ausma)

Bijna verongelukt in 1929

Gosse Nonkes uit de Wilp reed iedere dag vice-versa met zijn vrij hoge auto naar het postkantoor aan de Kruisweg om post te halen voor De Wilp. Die werd dan dezelfde dag bezorgd in die plaats. Ik stond (als vierjarige) bij het hek voor ons huis en dacht ik ga naar de overkant om daar met Hillie Beerlings, de dochter van de molenaar, te spelen. Ik stak over, zag Nonkes' auto niet en vloog tegen het voertuig aan. De chauffeur gooide het stuur om en de auto kwam in de sloot terecht. Mij mankeerde helemaal niets, omdat hij op het juiste moment uitgeweken was. Mijn moeder, die in de winkel stond te praten met iemand, keek over het lage gordijntje, dat voor het raam hing en zag het gebeuren. Ze was totaal overstuurd. Jaren later kwam er een bejaarde man, Pieter Veenstra, die woonde in de Willemstad bij Marum, bij mij. Hij zei: "Eigenlijk heb ik ook nog een sigaar van jou te goed". Ik vroeg: "Wat nou dan weer?" "Weet je nog wel dat je lang geleden tegen een auto aangelopen bent?" "Ja dat weet ik nog." "Op dat moment was ik aan het metselen bij het huis naast jullie. Ik ben van de steiger gesprongen en heb jou in huis gedragen" Ik zei: "Wat een geluk dat je dat gedaan hebt, anders had ik er misschien nu nog gelegen" Ik gaf hem voor zijn bewezen diensten als nog een sigaar. Ik verkocht ze toch zelf, dus ik werd er niet armer van.

Molenbrand in 1929

Ook de molenbrand van dat jaar kan ik mij nog goede herinneren. Door de felle uit-slaande brand bleef er niets over van de bo-venbouw van de molen, die tegenover mijn ouderlijk huis stond. Ook was men bang dat het ernaast gelegen huis in brand zou vliegen. Er werden ijlings nog spullen bij ons in huis gebracht. Ik zat bij mijn vader op schoot. Het staat nog in mijn geheugen ge-grift.

Kapper Harm Hofstee

Als klein kind werd ik geknipt door kap-per Harm Hofstee (later muziekhuis Ni-kolaas) Hij was ook dameskapper. Die afdeling was op de bovenverdieping. Maar, als je daar als kwajongen zat en op je beurt te wachtte, dan liet hij je maar zitten en daar had ik een hekel aan. Ik kreeg een dubbeltje mee van mijn moeder en daarvoor knipte hij mij dan. Kapper Hofstee is later naar Den Haag verhuisd. Ouderen in en rond Marum kennen ook de oude bakker Harm Hofstee, tegenover de Lindsterlaan, vast wel. De kapper en de bakker waren achter-neven. Drie generaties waren bakker op die locatie. In 2014 is het pand afgebroken.

Schooltijd

Na zeven jaar onderwijs, vanaf 1931, aan de openbare lagere school aan de Wendstein-weg, ging ik vier jaar naar de ulo op dezelfde locatie. Examen gedaan, maar helaas één puntje te weinig op de talen, dus gezakt. In het nieuwe leerjaar ging ik voor een her-kansing om alsnog met een diploma op zak de maatschappij in te gaan. Ik ben maar één dag terug geweest naar de ulo. Ik zat samen met een ook gezakte leerling, n.l. een zoon van de gemeentesecretaris Van der Veen, op de voorste bank. Door toedoen van on-derwijzer Winter. Winter was erg teleurge-steld dat we gezakt waren. We vonden het nogal een vernedering. Ik had het na die ene dag al helemaal gehad en stopte er mee. Meester Winter woonde naast ons in een huis dat hij daar in 1929 had laten bouwen, nu nummer 42. Tegenover ons huis was nog niets gebouwd, dat was weiland van boer Hulshoff.

Handel

Zoals al gezegd was ik één jaar, toen we naar een nieuw huis gingen. In die omgeving ben ik groot geworden. Het huis was zo gebouwd dat er een winkeltje in gemaakt kon worden. We verkochten naast drogisterijartikelen ook hoorntouwen voor koeien, paardenhel-sters, behang en ook nog een soort textiel. Het was als het ware een winkel van Sinkel. Mijn vader ging ook met een koffer bij de deuren langs om textiel te verkopen. Op de fiets met drie koffers. Overal waar geen win-kels waren bezocht hij klanten, o.a. in Bak-keveen en Trimunt.

Het gezin Ausma

Voor de oorlog hadden we heel veel kippen. Soms moesten we wel 1200 eieren gereed-maken voor de verkoop. Mijn vader ging naar boderijder Pieter van Dijken in Marum om de eieren naar Groningen te vervoeren. Al die eieren waren verdeeld over twee kis-ten, 600 per kist dus. Dinsdags was markt-dag en dan ging mijn vader op de fiets naar Groningen om de eieren op de afgesproken plaats in ontvangst te nemen. Dat was in een café, een keldercafé, waar de kisten werden opgeslagen. Van daaruit ging hij de stad in, naar zijn vaste klanten, om de eieren te verkopen. Hoe hij aan die adresjes kwam, weet ik niet. Wel is bekend dat hij de eieren verkocht in de rijkere buurten. Mijn vader was een keurige man bij de weg. Hij vroeg bij de rijkeren wel één cent meer voor zijn ei-eren. Maar de vrouwen betaalden dat graag.

Ongeluk in de Oude Ebbingestraat

Het gebeurde in de Oude Ebbingestraat waar mijn vader doorheen fietste met een rieten korf aan de arm, vol eieren. Bij het ar-beidsbureau liep een man de weg op zonder goed uit te kijken. Een botsing was onver-mijdelijk. Mijn vader viel met korf en al op de weg. Alle eieren stuk, maar dat was niet het ergste. Hij was zeer ongelukkig op z'n knie terecht gekomen. Hij kon geen stap meer lopen. Natuurlijk kwamen er allemaal men-sen omheen staan. Er kwam een agent en een dokter bij. Er werd geadviseerd om naar het ziekenhuis te gaan. Mijn vader sputter-de tegen, dat wilde hij niet. Hij dacht alleen maar: "Ik moet naar huis." Maar er woonde

een zus van hem op De Hoogte nabij de Bedumerweg. Daar is hij naar toe gebracht. Langs allerlei omwegen is toen contact opgenomen met Anne Middel uit Marum om hem op te halen. Anne Middel was één van de weinigen in Marum die een auto had. Die heeft hem opgehaald. Vader kon geen stap meer lopen en moest het bed houden. Er zat totaal geen verbetering in, ook niet na enige huisbezoeken van dokter Sijbrandij. Mijn vader opperde om voor onderzoek naar het ziekenhuis te gaan. Maar de dokter vond dat niet nodig en zei dat het gewoon een bloeduitstorting was. Wel rekende de dokter 3,50 of 4,00 gulden per consult. De inkomsten van het gezin waren door het ongeval ook kleiner geworden, dus dat geld konden we niet missen. Buiten de dokter om besloot hij naar het ziekenhuis in Groningen te gaan. Hij wist zeker dat het meer was dan een bloeduitstorting. Na verloop van tijd kon hij toch weer een beetje lopen. Hij liep, steunend op twee stokken naar de weg en hield daar de bus aan. Vanaf het Zuiderdiep strompelde hij naar het ziekenhuis. Daar ontdekten ze dat de knie zwaar gekneusd was. Na verloop van tijd knapte hij toch weer op, maar hij bleef last houden.

Ander werk

Mijn vader werkte in 1926 in de timmerfabriek van Gjaltema. Daarvoor werkte hij bij de boer. Toen hij van de lagere school kwam, moest hij direct aan het werk. Ook heeft hij bij de schoonvader van Freerk Posthumus, Dalstra, gewerkt in de timmerwerkplaats. Mijn vader leerde daar het timmervak heel goed. Hij heeft in 1956 meegeholpen aan de bouw van dit huis. Dat kwam mij goed uit. Hij was niet meer in loondienst en dus was het een goedkope arbeidskracht. Riekel de Boer, die hier vlakbij woont, heeft dit huis gebouwd. Toen werd er een hulp-postbode gevraagd. Dat hoorde mijn vader van Ale de Kleine, die naast ons woonde. Die was de vaste postbode. Dat leek mijn vader wel wat. Hij solliciteerde en werd in 1939 benoemd tot hulpbesteller. Uiteindelijk is hij 45 jaar postbode geweest, dus tot ongeveer 1984. Andere postbodes waren Piet Boerema, Hylke van Kammen en Frits Mulder.

Begin van een carrière

De dag nadat ik gestopt was met de ulo, hoorde mijn moeder dat kapper Nantko Huisman in Marum-West een kappersknecht zocht. Nantko kwam een paar dagen later aan de deur om te vragen of ik bij hem in dienst wilde komen. De volgende dag ging ik meteen aan de slag. In het begin verdiende ik een rijksdaalder in de week. Ik kreeg in die tijd meer geld aan fooien dan

Omstreeks 1938 Het één na laatste huis rechts: Het schildersbedrijf van Huisman waarin ook de kapperszaak gevestigd was. Nu Hoornweg 71 (foto: W. A.)

Huisman was kappersknecht in Groningen geweest, maar werd in de crisistijd van de jaren dertig ontslagen. Om het vak goed onder de knie te krijgen bezocht ik twee jaar lang één dag in de week, soms twee, de kappersvakschool, gevestigd in de ambachtsschool in de buurt van de Korreweg in de stad.

Leerlingen van de kappersvakschool. Op de voorste rij, derde van rechts Wobbe Ausma. (Foto: W. A.)

De Tweede Wereldoorlog

Tijdens de oorlog 1940-'45 had kapper Huisman het heel druk. In 1942 kwamen er veel Hollandse arbeiders werken in kamp Trimunt. Ze werkten in de bunkerbouw. En er werd een radarpost gebouwd om vijandelijke vliegtuigen te traceren. Die werden dan aangevallen door jagers om ze uit te schakelen. Er waren op Trimunt tientallen Duitse militairen die ook wel eens naar de kapper moesten. Op een zaterdagochtend kwam een hoge Duitse officier de kapperszaak binnen. Hij wilde dat wij "sofort" de "Mannschaften" zouden knippen. "Zaterdag knip in niet", was het korte antwoord van Nantko, "dan is het is scheerdag, dus het past niet." Maar je had niet veel in te brengen, maar wij konden echt niet. De Duitse officier stond op zijn strepen. Het moest koste wat het kost gebeuren. Wij werden flink in verlegenheid gebracht en waren bang voor de negatieve gevolgen. Ik kon het gesprek goed volgen, omdat ik een aardig woordje Duits geleerd had op de ULO. Het bevel was wel beangstigend, maar Nantko bleef zeggen dat dat niet kon. Hij stelde voor om de volgende morgen, zondagmorgen dus, vroeg naar Trimunt te komen om de manschappen daar te knippen. Hij dacht dat gaat toch niet door, want op zondag werd er niet gewerkt. Tot onze verbazing stemde de Duitse officier toch in. 's Avonds is Nantko nog naar kapper Hendrik Jonkman in de Wilp geweest om te vragen of hij wilde helpen. Er waren nog al wat militairen en Nederlanders, die als dwangarbeiders te werk waren gesteld. Om zeven uur waren we al in het kamp om te knippen. We werden vriendelijk begroet bij de poort: "Aha, heren de Friseurs". De wacht was op de hoogte van de komst van de kappers. 's Middags om 2 uur waren we pas klaar. De jongens moesten het knippen zelf betalen. De geknipte mensen waren niet zuinig met het geven van een flinke fooi. Ik heb nog nooit zoveel verdiend op een zondag, als die dag op Trimunt.

Arbeitseinsatz

Het toverwoord van de Nazi's. De verplichte tewerkstelling in dienst van de bezetter. In mei 1943 besloot het Naziregime dat alle

Nederlandse mannen tussen de 18 en 35 jaar zich moesten melden. Zo hoopte men 170.000 arbeidskrachten uit Nederland te halen. De nieuwe maatregel leverde echter maar 54.000 man op, waarna de leeftijd werd verhoogd naar 40 jaar. En er werden razzia's uitgevoerd om onderduikers op te pakken. Zo werden op 10 november van dat jaar 50.000 Rotterdammers opgepakt en in Duitsland en Nederland te werk gesteld. Ook ik kreeg een bevel. Ik was toen ongeveer 17 jaar en kreeg bericht van het arbeidsbureau uit Groningen, dat ik mij moest melden voor de Arbeitseinsatz. Mijn vader ging naar Groningen om verhaal te halen. Hij sprak daar een man aan met een NSB-speldje op. "Wat wilt u met die jongen van mij?" De NSB-er: "Wij willen hemeen vak laten leren. Hij gaat naar een machinefabriek in Hengelo of Almelo". Waar precies weet ik niet meer. Dus toch wat anders dan Hamburg, dacht mijn vader. Hij antwoordde: "Maar hij heeft al een vak." De NSB-er: "En wat doet hij dan?" Vader moest ter plekke iets bedenken, omdat hij wel wist dat het kappersvak waarschijnlijk niet geaccepteerd zou worden. Hij zei: "Hij is bij de boer" "Aha, bij de boer." Er was veel werk in de landbouw, omdat ook de Duitsers er van aten en dronken. Maar dan moet ik wel even een Ausweis halen. Dan zou ik vrij zijn van arbeidsinzet. Daarom zei mijn vader dat ik bij een boer werkte. Wat uiteraard niet zo was. Er moest nu heel snel gehandeld worden met het zoeken naar boerenwerk. Vader ging op de terugweg direct bij zijn neef Sip Ausma (ook genoemd naar opa Sip) langs. Die was boer in Oldekerk op het Oosterzand, op een voor die tijd grote boerderij met ongeveer 25 koeien. Hij vroeg of er een plekje voor mij was. Dat was er en zo werd ik boerenknecht. Vader vroeg neef of hij een Ausweis kon regelen voor mij. Hij wist dat de neef bij de ondergrondse zat. Neef Sip ging naar de plaatselijke bureauhouder in Oldekerk om een en ander te regelen. De man achter het loket was van de goede kant en schreef een Ausweis uit, waarop stond dat ik al langer dan twee jaar bij de boer werkte. Als er gecontroleerd zou worden en de gegevens, die

op de Ausweis stonden, zouden verkeerd zijn, kon dat grote gevolgen hebben. Zelfs deportatie naar een concentratiekamp was mogelijk en dat was wel het laatste wat ik zou willen. De volgende dag, 3 mei, dezelfde dag dat de zestien jongens en mannen werden doodgeschoten op Trimunt, gingen vader en ik op de fiets naar het arbeidsbureau om de Ausweis te tonen. De man van het arbeidsbureau zei: "Het is in orde, je bent vrij en je wordt niet opgeroepen." Maar als ik 18 zou worden dan moest ik mij melden om in een machinefabriek aan het werk te gaan. Maandagsmorgens fietste ik naar Oldekerken zaterdagavond ging ik weer naar huis. Ik had het wel aardig goed bij de boer. Dat ging wel. Er was nog een knecht, de vaste knecht. Dat was Meint Siersema uit Boeraker. Hij woonde vlak bij de openbare lagere school. Na de oorlog, toen ik weer bij de kapper werkte, kwam Meint in de zaak om zich te laten knippen. Er werden veel verhalen opgehaald uit die tijd. Boer Sip Ausma was erg zuinig, ik verdiende niks, maar dat had mijn vader ook gezegd. Ik hoefde niets te verdienen. Als ik op die manier maar door de tijd kon komen. Ik mocht er niet zo heel graag zijn en wou graag weg uit Oldekerk. Maar de boer was best tevreden over mij, want hij had er een goedkope knecht aan. Toen hoorde ik dat Wiebe de Haan op Trimunt een knecht nodig had. Neef Sip had gezegd dat ik niet weg kon, want dat moest dan via het arbeidsbureau. En daar had ik niet veel zin in. Maar uiteindelijk is het toch gelukt en ook nog zonder problemen.

Bij Wiebe de Haan

Wiebe de Haan woonde aan de Trimunterweg, een zijstraat van de Zethuisterweg, even voorbij het bedrijf van varkensfokker Elshof. Hij en zijn vrouw moesten totaal niets van Duitsers hebben, in tegenstelling tot een paar van zijn broers, die wel Duits gezind waren. De Haan was een neef van Wiebe van der Vlucht, de beruchte landwachter. Op de boerderij werkte een knecht die wel Duits gezind was, ook een Van der Vlucht. Die heeft ook nog in het Duitse leger gediend en het er levend vanaf gebracht. Ook tegen De Haan had mijn vader gezegd

dat ik niets hoefde te verdienen. Als ik maar eten en drinken kreeg, dan was het al goed. Melken kon ik al heel goed, dat had ik snel onder de knie. De Haan vond echter dat ik wel wat moest verdienen. Ik kreeg vijf gulden in de week. Daar heb ik 15 maanden gewerkt. Alleen zondagsmorgens ging ik even naar huis. Zo heb ik de laatste twee jaren van de oorlog bij boeren gewerkt.

Spannende tijden

Een klein jaar na mijn vaders aanstelling als postbode brak de oorlog uit. Ik werd later, toen ik al bij Wiebe de Haan werkte, ingezet om schuttersputten te graven bij Harkstede. Ik werkte zoals eerder gezegd bij de boer, maar daar kreeg je geen vrijstelling meer voor. We moesten ons melden bij het stadion van Be Quik in Groningen. Ik kreeg een oude schop mee van mijn vader, want de goede schop hielden we thuis. De grond was er erg hard en na korte tijd verhoogde de schop en was hij dus waardeloos geworden. De schoppen werden na werktijd opgeborgen in een schuur. Veel mensen kwamen de volgende dag niet meer opdagen, keuze genoeg dus. Ik koos een goede schop uit. 's Avonds heb ik hem op een veilige plek neergezet en tegen de boer gezegd dat hem de volgende weer zou ophalen. Dat heb ik ook gedaan. Ik sliep bij mijn oom en tante, Roelf Vogelzang en Janke Ausma in Groningen en fietste dagelijks op en neer naar Harkstede. Zij vertelden mij dat er geruchten rondgingen dat de Duitsers alle jongens van 18 jaar en ouder wilden oppakken en naar Arnhem sturen. Daar zouden we tankgrachten moeten graven. Diepe putten, waarin de tanks zouden vastlopen. De Engelsen zaten al aan de andere kant. Maar ik ben daar niet geweest, want de volgende dag zei ik tegen mijn oom dat ik mij erg beroerd voelde en dat ik naar huis ging. Zo gezegd, zo gedaan. Het was nog stil op de weg, toen ik naar huis fietste en ik ben niemand tegen gekomen, geen NSB-er en geen landwachter. Mijn vader vroeg wat ik wilde. Ik zei, dat ik niet weer ging. Hij ging toen naar NSB-burgemeester Groenewold, die twee huizen van ons af woonde en vroeg hem wat hij met mij aan moest. Die vond dat ik maar een poosje thuis

moest blijven. Hij had het er verder niet over dat er een dokter bij moest komen. Wiebe de Haan van Trimunt kwam vragen of ik bij hem terugkwam. Dat wilde ik heel graag, want ik verveelde me dood. Maar ik kon niet naar buiten vanwege die NSB-buurman. Hij zou er zich wel mee redden. En zo ben ik de volgende dag weer terug gegaan naar Trimunt, zonder dat de burgemeester er iets van merkte. Dat dacht ik tenminste. Later bleek dat hij het wel geweten heeft, geïnformeerd door Wiebe van der Vlucht.

De bieten moesten gerooid worden. Die konden we niet op de ree (pad) krijgen, omdat het zo nat was. We hadden planken van het land naar de ree gelegd en daar reden we met de kruitwagens overheen. Op een dag zei ik tegen de boer: "Daar komen de landwachten Wiebe van der Vlucht en Hendrik Smit aan." De Haan stelde me gerust door te zeggen dat alles in orde was. Hij en Wiebe van der Vlucht waren immers neven. Die bijten elkaar niet. Uiteindelijk ben ik daar tot het einde van de oorlog geweest.

Wordt vervolgd

Eén van de vele fotoalbums van Ausma (Foto G W. B.)

Colofon

't Olde Guet is een uitgave van de vereniging *Heemkundekring Vredewold-West* in Marum.

't **Olde Guet** betekent letterlijk: oude land of landerij.

In het jaar 1470 heeft het klooster Trimunt haar grondbezit in het kerspel Marum uitgebreid, door de verwerving van 'Tyarsema Olde Guet' gelegen tussen de Ae en de Haar.

't *Olde Guet* verschijnt minimaal 2x per jaar.

De verkoopprijs voor een los nummer bedraagt € 7,50.

Bij de omslag

De afbeelding op de omslag is het schilderij dat de Marumse kunstenaar Tony Simon heeft gemaakt voor de raadzaal van het gemeentehuis van Marum. De acht personen op de voorgrond stellen de geschiedenis en de toekomst voor; daarnaast ook de integratie van de Molukse gemeenschap in Marum. De gebouwen op de achtergrond staan voor de acht dorpen die samen de gemeente vormen, v.l.n.r. Lucaswolde, Jonkersvaart, Noordwijk en Boerakker, Nuis, De Wilp, Niebert en Marum.

Doel van de vereniging *Heemkundekring Vredewold-West*:

De vereniging houdt zich actief bezig met het erfgoed van het eigen heem om het waardevolle uit de geschiedenis van de gemeente Marum te behouden en de belangstelling voor en kennis van onze leefgemeenschap in heden en verleden te vergroten.

Bestuursleden van de vereniging *Heemkundekring Vredewold-West*:

- Koos Vos, voorzitter
Willemstad 5, 9363 XE Marum. Tel. 0594-643543.
- Wim Alberda van Ekenstein, secretaris
Het Riet 2, 9363 KG Marum. Tel. 0594-642835.
- Henk v. d. Wijk, penningmeester
Van Houtenwei 4, 9248 SC Siegerswoude. Tel. 0594 855560
- Gonneke Teeuwen - Renssen, ledenadministratie
Hoorweg 62, 9363 EH Marum. Tel. 0594 642945

Redactie:

- Jan van der Veen
Mellemaweg 2a; 9364 PV Nuis. Tel. 0594-513684.

Lay-out: Lydia van Rijt; info@vanrijtmedia.nl. Tel. 0594-518611.

Redactiesecretariaat:

Mellemaweg 2a; 9364 PV Nuis. Tel. 0594-513684.

e-mail: redactie@historischeverenigingmarum.nl

www.historischeverenigingmarum.nl

Bankrekening: NL77 INGB 0009 5572 08 t n.v. Heemkundekring Vredewold-West

ISSN nummer: 1877-8968

Druk: Huisman Drukwerk Reclamegroep, Marum